

„Jól megvoltunk mi itt, a sarokban..”
(Szap és a rendszerváltás — három évtized krónikája)

„JÓL MEGVOLTUNK MI ITT, A SAROKBAN...”

Szap és a rendszerváltás – három évtized krónikája

A Csemadok Szapi Alapszervezete, 2019
Szap Község Önkormányzata, 2019

Támogatók

MEGVALÓSULT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

A kötet megjelenését
Szap Község
önkormányzata támogatta.

A kötetben szereplő interjúkat
ANGYAL SÁNDOR és KISS BARTALOS ÉVA
készítették.

A Szap község krónikájából származó részleteket
VÖRÖS ISTVÁNNÉ PATASSY PIROSKA
jegyezte le.

© A Csemadok Szapi Alapszervezete, 2019

© Szap Község Önkormányzata, 2019

© A borítón szereplő fotók Szap Község Önkormányzatának archívumából
származnak.

ISBN 978-80-570-1597-0

SORSFORDÍTÓ ESEMÉNYEK ÁRNYÉKÁBAN

(előszó)

A harminc évvel ezelőtti események sorozata nagyban megváltoztatta és átformálta az európai politikai viszonyokat. Az 1989-es rendszerváltás azonban nem egyik napról a másikra zajlott.

Szlovákiai magyar szempontból mindenképp érdemes utalni az 1968-as prágai tavaszt követő eseményekre, melyek következtében megalakult a Magyar Ifjúsági Szövetség, a független magyar ifjúsági szervezet, a Magyar Pedagógusok Országos Szövetsége, a Magyar Néprajzi Társaság, a Magyar Történelmi Társaság, a Magyar Szociológiai és Szociográfiai Társaság. Átalakuláson ment keresztül a Csemadok is, amely komoly szerepet vállalt a nemzetiségi követelések megfogalmazásában és megvalósításában. A szabad légkör azonban a husáki normalizációval szertefoszlott.

Cseh polgárjogi aktivisták hívták életre a Charta 77 polgári kezdeményezést 1977-ben, majd egy évvel később ennek mintájára Szlovákiában is létrejött a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága, melyet Duray Miklós, Püspöki Nagy Péter és A. Nagy László alapítottak. Később, 1983 és 1984 között a bizottság szerepét ideiglenesen a Szlovákiai Magyar Iskolák Védelmi Csoportja vette át. A bizottság kezdeményezésére 1988-ban elkészült a Csehszlovákiai magyarok memoranduma, mely dokumentum a szlovákiai magyarok sérelmeit elemezte.

1989-re fokozódott az elégedetlenség az országban. Szervezetek kezdték követelni, hogy az állam ismerje el a kisebbségek államalkotó szerepét, nyelvtörvény kidolgozását, új kulturális, tudományos és művészeti intézmények létrehozását. Ugyanebben az évben, június végén megjelent a börtönből szabadult Václav Havel által közölt felhívás a politikai foglyok szabadon bocsátásáról, az ellenzékkel folytatott párbeszéd megkezdéséről, a gyülekezési szabadságról, a vallásszabadságról, a szólásszabadságról, a sajtószabadságról és a független kezdeményezések elismeréséről. A felhívást az első héten 1800-an látták el kézjegyükkel, többek közt írók, filmrendezők, tudósok, diákok és munkások. Rövid időn belül az aláírások száma 40 ezerre nőtt.

Az elégedetlenség olyan mértékeket öltött, hogy az emberek az utcára vonultak, és tüntetni kezdtek a rendszer ellen. 1989. november 17-én Prágában a nemzetközi diáknapp hivatalosan is engedélyezett diáktüntetése rendszerellenes, politikai reformokat követelő tüntetéssé alakult át. Ezt a helyszínre vezényelt rohamrendőrök brutális módon szétverték. Ám ez csak olaj volt a tűzre. Reakcióképpen másnap sztrájkba léptek a prágai diákok, a prágai lakosság az utcákra vonult. Szlovákiában ellenzéki gondolkodású fiatal értelmiségiek megalakították a Független Magyar Kezdeményezést (FMK). Szóvivőjüknek A. Nagy Lászlót és Tóth Károlyt választották, akik nyilatkozatukban tiltakoztak a prágai rendőrök brutális beavatkozása ellen, és a felelősök felelősségre vonását, illetve a politikai foglyok szabadon engedését követelték. November 19-én Prágában megalakult a Polgári Fórum (Občanské fórum), Pozsonyban pedig a Nyilvánosság az Erőszak Ellen (Verejnost proti násiliu, VPN).

Az első engedélyezett szlovákiai tüntetés november 22-én Pozsonyban zajlott, ahol többek közt Grendel Lajos is felszólalt. Megalakult a szlovákiai Magyar Diákszövetség (szóvivői: Berényi József, Szép Attila és Vörös Péter). Egy héttel a november 17-i eseményeket követően a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottságának főtitkára, Miloš Jakeš lemondott tisztségéről. Vele együtt távozott a párt teljes elnöksége és titkársága, megalakult a Csehszlovákiai Magyarok Fóruma.

November 26-án Dunaszerdahelyt is bevette a forradalmi hangulat, tömeg gyűlt össze a helyi kultúrház mögötti téren. A demonstráció szervezői többek közt Lubomír Navrátil, Rastislav Baluška, Németh Ilona és Barak László voltak. Az első összejövetelen mintegy százan vettek részt, a következő hetekben azonban a hetente két alkalommal szervezett tüntetéseken már ezrek érkeztek a dunaszerdahelyi kultúrház elé. Nem kellett hozzá sok idő, a városból az összes kommunista szimbólumot eltávolították. Időközben sorra jöttek létre a Független Magyar Kezdeményezés első helyi szervezetei Dunaszerdahelyen, Komáromban, Érsekújvárott és Vágsellyén. December 10-én megalakult az új kormány, melynek tagjai már nem kizárólag kommunisták voltak, sőt. December 28-án Alexander Dubček lett a parlament elnöke, Václav Havelt pedig köztársasági elnökké nevezték ki.

A következő év elején, 1990-ben a prágai szövetségi gyűlésbe képviselőnek bekerült Duray Miklós, Gémesi Károly, Németh Zsuzsanna, Popély Gyula, Sándor Eleonóra és Világi Oszkár, míg a szlovák parlamentbe is sikerült magyar képviselőt kiharcolni, mégpedig Csekés Erika, Grendel Lajos, Kovács László, A. Nagy László, Pirovits László és Zászlós Gábor személyében. Hamarosan Zászlós Gábor a szlovák parlament, Varga Sándor a szlovák kormány alelnöke lett, Hunčík Péter pedig Václav Havel nemzetiségi tanácsadójaként tevékenykedett.

1990 januárjában megalakult a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség, márciusban pedig az Együttélés Politikai Mozgalom. Az első parlamenti választásokon az Együttélés hét képviselőt juttatott a prágai szövetségi gyűlésbe – Baculák Veronika, Duray Miklós, Nyitray László, Gyimesi György, Nieboda Vladislav, és ugyanúgy hetet a pozsonyi parlamentbe – Bauer Edit, Dobos László, Harna István, Hirkák Mikuláš, Mikó Jenő, Szabó Rezső, Rózsa Ernő. A kereszténydemokraták által bejuttatott egy képviselővel, Bugár Bélával együtt immár hatékonyan képviselheték a magyarok érdekeit a prágai és a pozsonyi törvényhozásban.

* * *

Harminc évvel ezelőtt elbuktak az európai kommunista rezsimok. Voltak, akik 1989-ben tárt karokkal várták, míg mások elleneztek a (bársonyos) forradalmat. Ma, három évtizeddel később is hasonló érzések kavarnak az emberekben. Vannak, akik azt állítják, szükség volt akkor a változásra, a kommunista rezsim leverésére, míg mások véleménye az, hogy jobb volt nekünk akkor. Hogy mi lett volna, ha 1989-ben nem vonulnak utcára az emberek, ma már nem tudjuk meg, az azonban biztos, hogy megtörtént, és sokakban mély nyomot hagyott. Tömegek gyűltek össze városokban, hallgatták a szónokok beszédét, jelszavakat skandáltak és csörgették azokat a bizonyos kulcsokat. Dunaszerdahelyen is zajlott több ilyen tüntetés, amelyeken az események alakítói éles szónoklatokban firtatták a kommunista rendszer bűneit és hangoztatták követeléseiket.

Az emberek lázban égtek, mesélték egymásnak élményeiket. A jövőről beszéltek: hogy mit tesznek majd, ha jön az új rendszer, az új

világ, többet járnak majd át a határon, mert már egyszerűbb lesz átmenni, nem kell zokniba rejteni a pénzt, és tárt karokkal várják a nyugatról érkező modernizációt, a technológiai újításokat, a zenét és a divatot. Mindenki a terveit ecsetelte.

Szapon, e csilizközi kis faluban dolgoz emberek éltek mindennapjaikat. Nem tüntettek, nem hangoztattak nagy szavakat, és nem csörgették a kulcsaikat. A „To je ono...” is elmaradt. Éltek és dolgoztak, ahogy addig is tették, ahogy szüleiktől és nagyszüleiktől tanulták. Sokan közülük észre sem vették, vagy nem akarták észrevenni a rendszerváltást. Jelen kötet szerzőit, mindennek ellenére, éppen a „kisember” magatartása érdekelte.

Jelent már meg átfogó kiadvány, amely a rendszerváltás szlovákiai magyar alakítóival készült visszaemlékezéseket adott közre (*A rendszerváltás és a csehszlovákiai magyarok (1989–1992)*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2009), s amely a történettudományban az oral history, azaz „elbeszél történelem” néven ismert módszert alkalmazta. Ennek az a lényege, hogy a beszélgetők egy tudatosan megtervezett interjúban felidézzenek valamely történelmi jelentőségű eseményt.

Kötetünkben 11 beszélgetést olvashatnak általunk kiválasztott lakosokkal. Hogy komplex képet kapjunk a három évtizede zajlott történelekről és a falusiak életéről, más-más társadalmi rétegből, de érdeklődési körtől függetlenül kértünk meg néhányukat, nyilatkozzanak nekünk. Az alanyok kiválasztásában nagyban segítségünkre volt a község krónikája, melyből részleteket is közlünk, s amelyet évtizedeken keresztül Vörös Istvánné, született Patassy Piroska vezetett, aki 2008-ig a helyi községi hivatal alkalmazottja volt.

A beszélgetésekből mindazonáltal nem kapunk merőben új adalékokat a tárgyalt időszakokkal kapcsolatban. Gyakran lehet az az érzésünk, mintha valamiféle kollektív amnézia uralkodott volna el. Persze nem tudhatjuk biztosan, mennyi ebből az elhallgatás. Akárhogy is, éppen ez a nem-émlékezés, az élményszerűség hiánya válik beszédessé, ha tetszik, szimptomatikussá. És válik egyúttal alakító-jává annak, amit a szapiak önképének, azaz önmagukról (ki)alakított és a külvilág felé kommunikált képének nevezhetünk, s ami egyértelműen kirajzolódik a könyv lapjain. Eszerint a szapiak mindig dol-

gos emberek voltak. A falusiak segítettek egymásnak, ahol és ahogyan csak tudtak. A kollektív legendáriumban közös munkával építettek élelmiszerüzletet vagy éppen kultúrházat, sportöltözőt és templomot. A szapi embernek mindig fontos volt az összefogás, ami azonban mára megkopott.

Talán a rendszerváltás hozta ez utóbbit magával, talán csak a modern kor... nem lehet tudni. Annyi azonban bizonyos, hogy az elmúlt három évtized alatt nagyon sok minden megváltozott. Hogy miként éltek meg a szapi lakosok a rendszerváltást, és hogyan zajlott tovább az életük, azt mesélik el ők maguk.

Angyal Sándor

1989

(Részlet a községi krónikából)

1989. február 17-én megtartotta évváró közgyűlését a Csiliköz EFSZ szapi részlege a helyi Művelődési Házban. Az évváró taggyűlésen a tagság Beringer Árpád mérnököt választotta a Csiliköz Egységes Földműves Szövetkezet elnökévé.

Az EFSZ belső struktúrájában változások mentek végbe, az egyes gazdasági udvarok önálló termelési egységként alkotják a közös EFSZ-t. A Szap-nyárad gazdaság vezetője Miklós Géza.

„Z” akció, melynek beruházója a Járási Nemzetközi Bizottság, folytatódik a községi vízvezeték-hálózat kiszélesítése, és a meglévő hálózatban a víz körforgásának biztosítása. Ezen szakaszok megépítésével – a kivitelező az EFSZ, illetve a Poľnohospodárske stavby (Mezőgazdasági Építővállalat) – községünk valamennyi lakóháza számára biztosítva van az ivóvízellátás a központi vízvezeték-hálózatból.

1989. június 16-án került átadásra a „sportépület”, amely önszegélyes alapon a helyi sportpályán épült. A nyitás keretében került sor a csiliközi ifjúsági találkozó megrendezésére. Sportvetélkedő, koncert, majd szabadterei bálon volt alkalma szórakozni a lakosságnak, ifjúságnak.

Az 1989/90-es tanévben a nyárad-szapi alapiskolában új iskolaigazgató kinevezésére került sor Bodó Andrásné szül. Bábics Iлона tanítónő személyében. A 4 osztályos iskolában az igazgatón kívül Sebő Valéria a 2. és a 3. osztályt, Kiss Melinda a 4. osztályt tanítja.

Az iskola keretében üzemel a napköziotthon, ahol a tanulók felügyeletét Csémi Judit látja el.

A Helyi Nemzeti Bizottság 1989. évi költségvetése 160 ezer korona, ebből a HNB dotáció formájában 103 ezer koronát folyósított a HNB számájára. A közvilágítás üzemeltetése 14.997.- Kős, szociális juttatásra 23.200.- Kős volt merítve.

A Kiskertészek Helyi Szervezete intézi a kistermelők által előállított zöldség és gyümölcs értékesítését. Az átvevő Fekete Árpádné szül. Baráth Erzsébet. A lakosság által a szervezeten keresztül eladott termény értéke eléri a félmillió koronát. Ez a jövedelem nagyot lendít a családok anyagi helyzetén, ami megmutatkozik az életszínvonal emelkedésén.

1989. február 13-án találkozás Lovicsek Béla csehszlovákiai magyar íróval, „Forgószélen” c. regényének tartalmi megvitatására [...]. A jól sikerült író-olvasó találkozót a helyi népkönyvtár vezetője, Miklós Éva nagy hozzáértéssel szervezte meg a helyi Művelődési Házban. A találkozóról fényképfelvételek készültek, amelyek a krónika képmellékletében találhatóak.

(A községi krónika 1989-re vonatkozó fejezete nem tárgyalja a rendszer-váltás eseményeit, ki sem tér azokra. Ezzel ellentétben az 1990-es esztendőre vonatkozó bejegyzést ezzel kezdi a krónikás.)

„JOBBA VOLT A RÉGI RENDSZER, MINDENKINEK VOLT MUNKÁJA...”

Bartal Imre 31 évesen 1981. július 1-én lett a helyi nemzeti bizottság elnöke Szapon. A bársonyos forradalom után, amikor átalakult Európa politikai térképe, újra megválasztották a falu első emberének, polgármester lett. Ezt a funkciót 2014-es nyugdíjazásáig töltötte be, így több mint három évtizeden keresztül volt a község vezetője. A polgármesterség buktatóit, nehézségeit, szépségeit és a rendszerváltás hozta változásokat idéztük fel.

Alig múlt harmincéves, mikor faluvezető lett. Miért akar valaki ilyen fiatalon a helyi nemzeti bizottság elnöke lenni?

Akkor már az Úttörőszövetség Központi Bizottságában dolgoztam Prágában, és Tanczos Tibor, az üzemi pártszervezet elnöke keresett meg ezzel. Győzködtek, vállaljam el a funkciót, kérdeztem, milyen feltételei vannak a felkérésnek...

Párttagnak kellett lenni?

Nem hiszem, bár én párttag voltam. Emellett a járási SZISZ-bizottságnál dolgoztam Mondok Árpival, Varga Zolival, Hanák Lacival. Meggyőztek, hogy induljak a helyi nemzeti bizottság elnöki posztjáért, megkérdeztem a feleségem, mit szól hozzá, megbeszéltük, és elvállaltam.

Milyen fejlesztések zajlottak akkoriban a községben?

Akkor épült a kultúrház, ami ifjúsági klubnak készült, ám mivel a HNB-nek nem volt székhelye, az épület egy részébe beköltöztünk, elfoglaltuk az irodákat, a nagyterem pedig megmaradt ifjúsági klubnak. Később zajlott a helyi Jednota épületének építése. A régi boltban már egerek futkároztak, így fogtam magam, elmentem a Jednota vezetőségéhez – akkor Házi Árpád volt az elnök – és megbeszéltük, hogy új üzletet építünk. Elutaztam Garamszentkeresztre (Žiar nad Hronom), ahol paneleket gyártottak, amelyek az építkezéshez kel-

lettek. Betöltöttük a tó egy részét, hogy helyet készítsünk az építkezésre. Hat hónap alatt lett felépítve az új épület. A megmaradt pénzből pedig halottasházat építettünk hűtőboksokkal.

Nehéz volt 31 évesen betölteni a HNB elnöki tisztségét?

Valójában furcsa volt, meg kellett szokni. Előtte építésvezetőként dolgoztam, együtt az emberekkel, itt pedig ki kellett adni a munkát. Sokszor egyedül fogtam neki a feladatoknak, de azért voltak, akik sokat segítettek. Az öregekre mindig lehetett számítani. Meg aztán régen a faluban minden a HNB-hez tartozott. Amikor elkészült az üzlet épülete, akkor jöttek az öregek, hogy ők foci pályát akarnak. Ezt is megoldottuk, nagyon sokan és sokat segítettek, az ismeretsegeimet kihasználva végül 1989 nyarára minden készen volt.

Az még más világ volt, meg lehetett mozdítani a falusiakat. Összetartóbb volt a falu népe akkoriban?

Sokkal összetartóbbak voltak, hamarabb lehetett őket megmozdítani közös akciókra. Néhány éven keresztül (1985–1988) nálunk volt a Nemzetközi Duna Túra (TID) egyik állomása, amely esetenként akár 1500 csónakost mozgatót meg, akik ilyenkor a parton táboroztak egy éjszakára, és vacsorára megvendégeltük őket. Volt, hogy 14 katlanban rottyogtak az ételek, a halászlét a halászszervezet biztosította, a gulyást pedig a vadászok. Így is meg lehetett mozdítani az embereket.

Megválasztásától a rendszerváltásig nyolc év telt el, ez idő alatt bele lehet rázódni a vezető szerepbe. Mire megszokta az ember, jött a változás. A forradalom előtt lehetett már érezni a változás közeledtét?

Nem nagyon. Legalábbis itt nálunk nagyobb előjelei nem voltak. Aztán folyt bele a falu ezekbe a dolgokba. Mikor látták a tévében, hallották a rádióban, mi történt, akkor kezdtek felébredni. Az első dunaszerdahelyi gyűlésekre sem mentek be az emberek, esetleg azok, akik a városban dolgoztak, részt vettek a megmozdulásokon, de hogy ezért utaztak volna oda, arról nem tudok. Később, miután Dunaszerdahelyen is megmozdult a nép, összejöttek a kultúrház

előtt, hallgatták a beszédeket, csörgették a kulcsokat, akkor többen mentek be Szapról. De nem biztos, hogy értették, miről szól az egész.

Nehéz volt elhagyni az „elvtársozást”?

Két nagygyűlés volt a forradalom után a helyi kultúrházban, és már próbálták elhagyni az emberek az „elvtárs” és az „elvtársnő” megszólítást. Nehéz volt, mert ugye a férfiakat „uram”-nak szólították, de a nőkkel már bajban voltak. Egy alkalommal az egyik falusi asszonyt „úrhölgynek” szólították, ami nem sértés akart lenni, de ő felkapta rajta a vizet. „Nem vagyok én úrhölgy, világ életemben tisztességes dolgos asszony voltam” – kiabálta. Ez az egyik nagygyűlésen történt. A másik összejövetelre pedig azért emlékszem, mert egy nagyon jó barátom, Varga Tibor – akit akkor csak Basaként emlegettek, színész volt, a Poloska Színház alapítója – jött el Nagymegyerről, és tiszteletét tette a gyűlésen. Ezeken az összejöveteleken esett szó az új pártok helyi szervezeteinek megalapításáról.

Tehát megalakultak az új pártok helyi szervezetei, majd 1990-ben az első demokratikus választásokon polgármestert és képviselőket választottak az országban. Szapon összesen 35 képviselőjelölt indult a választásokon, és három jelölt szállt harcba a polgármesteri székért. Ekkor ön is indult a faluvezetői posztért, ám még a kommunista párt színeiben. Nem gondolkodott azon, hogy belépjen egy újonnan alakult pártba?

Nem volt erről szó, nem váltottam, úgy gondoltam, ha akarnak, így is megválasztanak. Így is lett. Majd később, amikor 1994-ben jött a soron következő választás, akkor függetlenként indultam. Az utána következő választáson, 1998-ban pedig már a Magyar Koalíció Pártja színeiben.

Nehéz volt alkalmazkodni az új rendszerhez ’89 után? Megváltozott a bürokrácia?

Nagyon hirtelen nem változott semmi, mert el kellett telnie egy folyamatnak, hogy minden más legyen, elfelejtsük a régi rendszer szokásait. Bizony kellett 4-5 év is, mire minden más lett. Nem volt kiforrott a rendszer, kaotikusnak is tűnt néha. Talán ezért is indul-

tam még az első választásokon a Kommunista Párt színeiben, mert a frissen alakult pártok nézetei, célkitűzései sem voltak teljesen tisztázottak. Az egyikben is voltak jó eszmék, a másikon is akadtak megfontolandó célkitűzések, de teljes egészében nem tartalmazták, amit vállaltam volna.

Ma számos pályázati lehetősége van a településvezetőknek, ám a rendszerváltás után az EU-s támogatások még sehol sem voltak. Hogyan lehetett akkoriban pénzhez jutni?

Ismeretség útján, támogatókat kellett szerezni és ismerni a megfelelő embereket. Mint például a templomépítésnél, 2000-ben, amikor ismerős készítette a terveket, haverok útján összejött ez-az, és végül közösségi munka segítségével fel is épült az iskola épületéből a templom. Persze nálunk mind a katolikus, mind pedig a református egyház támogatva volt, hiszen a katolikus templom építéskor a református templom például rézcsurgókkal lett felszerelve.

A rendszerváltás utáni első választásokon 21 önkormányzati képviselő került be a helyi képviselő-testületbe. Manapság városokon vannak ennyien a vezetőségben, jelenleg Szapon is öt lakos tölti be ezt a funkciót. Nem volt nehéz azzal a 21 emberrel együtt dolgozni?

Nagyon nehéz volt, mert ugye mindenki mást akart, segíteni annyian meg már nem. Okoskodni azonban mindenki tudott. Persze mindenkit meg kellett hallgatni, a jó ötleteket pedig tovább lehetett vinni, meg lehetett valósítani. Még azt is bevezettük, hogy aki elkésett a testületi ülésről, vagy nem vett részt rajta, annak egy üveg pezsgőt kellett hoznia kiengesztelésül. Számomra a pontosság mindig nagyon fontos volt mindenképp, így ha a plébános késett, neki is pezsgővel kellett fizetnie. Ami összegyűlt, azt az év végén közösen elfogyasztottuk.

Akkor huszonévesek is funkciót vállaltak. Fiatalságuk nem volt probléma?

Nem mondanám. Ezek az emberek valahol tudatosan voltak kiválogatva, hogy a község minden részét lefedjék. Volt építész, iro-

dista, a sportvezetőség tagja, tehát próbáltunk minden területről bevonnani embereket.

Akadtak konfliktusok?

Hogyne, konfliktusok mindig voltak. Néha összekiabáltak az emberek egymással úgy, hogy aztán egy ideig nem is beszéltek.

Ám ha a polgármester és a képviselők azért vannak, hogy a falu érdekeit képviseljék, azt tartásuk előtt, akkor mi az, amin össze tudnak veszni?

Például volt egy eset, amikor az év végi polgármesteri prémium megszavazása kapcsán zajlott nagyobb vita. De sokat veszekedett a testület például a villanyellátáson egészen addig, míg nem került a falu közepére egy új trafóállomás. Konfliktusok nélkül azonban ez a munka nem létezik. Mindenkinek megfelelni pedig nem lehetett és nem is lehet.

Ezek a viták azonban felőrlik az embert, mégis 33 évig volt polgármester...

Érzem is. De lehet segíteni is az embereknek, és ez visz aztán előre.

A '90-es években két nagyobb esemény is történt a falu életében, az egyik a Szap községnév újrafelvétele volt. Ez hogyan zajlott?

Hallottam, hogy Gottwaldov (Csehország) visszaveszi a régi Zlín nevet, és szóltam Piroskának [*Vörös Piroska a községi hivatal dolgozója volt*], hogy mi is indítsunk petíciót, írassuk alá a néppel, és azonnal kérvényezzük a jelenleg használt Palkovičovo helyett a régi Szap falunevet. Senki nem tudta megmagyarázni, melyik Palkovičről kapta a nevét a falu 1948-ban. Ez azonnal a rendszerváltás után zajlott.

Mindenki aláírta a petíciót?

Az egyszerű emberek mind aláírták, de a lakosok 25 százaléka nem merte. Félték, még a régi rendszer emlékei éltek bennük. A papírra ugyanis rá kellett írni az egész nevet, a lakhelyet és a születési dátumot, tehát minden személyes adatot. Félték, hogy bajuk esik, ha alá-

írják, hiába mondtuk nekik, hogy semmi baj nem lesz. Nem is lett, a belügyminisztériumban minden további nélkül jóváhagyták a kérelmünket.

Nyolc évvel a rendszerváltás után, 1997-ben pedig új zászlót és címert avattak a községben. Ennek milyen előzményei voltak?

Minden falu kereste a múltját. Végh Ferenc helytörténész – aki Szapon született, és Csiliznyáradon nőtt fel – Pápán kutatott és megtalálta a szapiak címerét. Meg is rendeltük a zászlót, amit egy komáromi képzőművész készített el, majd megtörtént a zászlószenelés és ökumenikus istentisztelet is zajlott. Akkor meghívott vendégek voltak a kormány tagjai, itt volt Bugár Béla és Duray Miklós is.

Roszabb lett '89 után?

Valamivel rosszabb lett. Ez például abban is megmutatkozik, hogy az ember ledolgozta az életét, a régi rendszerben jó fizetéssel, a mostani nyugdíja pedig alig elég a megélhetéshez. Aki pedig nem dolgozott, az is megkapja a nyugdíjat. Nem voltak ekkora különbségek az emberek között. Egyforma keresetek voltak, nem voltak nagy társadalmi különbségek. A vállalkozások elindítása is hozzájárult ehhez, és mostanra vannak, akiknek nagyon jól megy és szépen élnek, míg mások egyik hónapról a másikra tengetik az életüket.

Mit adott Szapnak az 1989-es fordulat, az új rendszer?

Nehéz ezt megmondani. Jobb volt a régi rendszer, mert mindenkinek volt munkája. Ha akarta az ember, ha nem, dolgoznia kellett. Most rengetegen csak várják a pénzt, dolgozni meg nem akarnak érte. A rendszerváltáskor nagyon sokan tisztában voltak a jogaikkal, ám a kötelességeikkel csak kevesen. Szorgalmas emberek lakták a falut, nagyon jól ment a kiskertészeknek, állatokat tartottak az emberek, érdemes volt ezzel foglalkozni. Az emberek itt elégedettek voltak, aki többet dolgozott, több pénze is volt. Aki munka után még otthon is megfogta a dolog végét, tudta, miért teszi.

1990

(Részlet a községi krónikából)

Az 1989-es évet bezáróan új fejezet kezdődik az ország történelmében. Az 1989. november 17-i úgynevezett „bársonyos forradalom” politikai változásokat hozott Szlovákiában. Akit e politikai változások részletesen érdekelnek, megtalálja a kor akkori kiadványaiban, újságokban, archív filmfelvételeken.

Községünkben is megalakult a VPN (Verejnost' proti násiliu – Nyilvánosság az Erőszak Ellen) csoportosulás, ami később Magyar Polgári Párttá alakult. Vezetője Benedek András (1954). *[Téves, mert először a Független Magyar Kezdeményezés, az FMK alakult meg, ennek a vezetője volt a községben Benedek András, s ebből lett később a Magyar Polgári Párt 1992 januárjában. A VPN egy teljesen más párt – a szerk. megjegyzése.]*

Formailag „Együttélés” elnevezés alatt is alakult csoportosulás, melynek megbízottja Miklós Géza (sz. 1947). Szerepük, jelentőségeik végeredményben a helyhatósági választások előkészítésében nyilvánultak meg.

A tavaszi népgyűlésen a helyi Művelődési Házban a mozgalmak járási szóvivőinek jelenlétében felmerült a község eredeti nevének visszaállítása, tehát Palkovičovórról ismét Szapra. Az előbbi 1947-ben kapta a község, u.i. akkor a falvak és városok neveinek tömeges megváltoztatására került sor.

A nyilvános népgyűlés ezt kérte, ennek alapján a Helyi Nemzeti Bizottság kérvényt küldött a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumába, megfelelő indoklással (+petíció), azt a SZKBM jóváhagyta és a NVVS/2-600/9 kelt 1990. 8. 31-i határozata alapján a község **1990. október 1-től** hivatalosan visszakapta az évszázados **SZAP** megnevezést. Államnyelven **SAP**.

Iratok a községi levéltárban találhatóak.

1990. június 8-án és 9-én nyilvános választások voltak a Federális Nemzetgyűlésbe, Szlovák Nemzeti Tanácsba.

1990. november 23-án és 24-én polgármesteri és képviselő-testületi választások.

1990. szeptember 6-án megjelent a törvénytárban a Szlovák Nemzeti Tanács 369/90 számú törvénye, amely meghatározza a község igazgatását. Ennek értelmében a község mint önálló egység működik, titkos szavazással megválasztott önkormányzati testülettel és polgármesterrel.

A novemberi választáson három párt indított jelölteket: a Magyar Polgári Párt, az Együttélés és a Szlovák Kommunista Párt.

A képviselőjelöltek száma 35, ebből lett megválasztva a 12 tagú képviselő-testület.

A polgármesteri beosztás betöltésére három jelölt indult: Bartal Imre a SZKP, Benedek András az MPP [*akkor még FMK, 1992 januárjától MPP – a szerk.*] és Hamar József az Együttélés jelöltjeként.

A község polgármestere:

Bartal Imre, 40 éves, technikus, SZKP

Képviselők névsora:

1. Horváth Sándor, 40 éves, FMK
2. Ing. Köplinger Gabriella, 27 éves, FMK
3. Vass Imre, 41 éves, Együttélés
4. Busánszky Vince, 45 éves, FMK
5. Bereczky Mária, 22 éves, FMK
6. Csicsay Zoltán, 35 éves, FMK
7. Benedek András, 36 éves, FMK
8. Hamar Imre, 28 éves, FMK
9. Ambrus László, 22 éves, Együttélés
10. Sárközy László, 29 éves, Együttélés
11. Szegi Zoltán, 26 éves, Együttélés
12. Tóth Edit, 26 éves, FMK

A helyi önkormányzat az alakuló gyűlést 1990. december 11-én tartotta, ahol a polgármester és a képviselők eskütételével megkezdődött az új önkormányzati tevékenység.

Delimitáció – a 369/90 sz. törvény 8. § meghatározza, mi a községi vagy [az] azzal való gazdálkodást és annak védelmét.

A helyi könyvtár, krónika, a község alkalmazottainak bére a járási igazgatásból átkerült a község irányításába és egyben finanszírozásába is.

Az 1990 évi költségvetés:

Bevételek	469.000.- Kős
ebből	
részesedés az állami sz-ból	176.000.- Kős
helyi adók és illetékekből	53.000.- Kős

költségvetési szerv. bevételéből	15.000.- Kős
állami dotáció	208.000.- Kős
investíciós beruházásra	17.000.- Kős

Kiadások **469.000.- Kős**

ebből	
vízgazdálkodásra	50.000.- Kős
utak és tartozékaira	20.000.- Kős
kultúrára	59.000.- Kős
belügyi igazgatásra	154.000.- Kős
szociális ellátásra	12.000.- Kős
helyi gazdálkodásra	97.000.- Kős
építkezés és KBV	77.000.- Kős

(Kős – Csehszlovák korona)

Politikai változásokkal együtt gazdasági változásokra is sor került. Megindul a magánvállalkozás. Bartalos Márta és Bartalos Irma elsőként kezdtek ilyen tevékenységbe, mégpedig vendéglő nyitásával. Az előbbi Medve községben, Bartalos Irma pedig „Tóparti presso” néven nyitott helyben, a Kovács-tó partján.

Sok évi tevékenység után Miklós Éva tanítónő, a helyi könyvtár vezetője egészségi okokra hivatkozva kérte felmentését a helyi könyvtár vezetése alól.

Az új könyvtáros Busánszky Sarolta lett (1972) az önkormányzat 1990. július 10-i határozata értelmében.

Több kulturális rendezvényre került sor: [...] gyermeknap a sportpályán, színházlátogatások szervezése a Komáromi Jókai Színházba, pl. a Csókos asszony, Fekete Péter [c.] előadások megtekintés[e;] helyben ismeretterjesztő-egészségügyi előadások, nyugdíjas nap a helyi tanulóifjúság kultúrtevékenységével, bálók, sport, vetélkedők.

Belpolitikai viszályok Romániában arra ösztönözték a [...] lakosságot, hogy segítséget nyújtson a rászorulóknak. „Segítség Romániának” cím alatt pénzsegély és ruhanemű lett küldve az országos segélyszolgálaton keresztül.

1990 második félévében megkezdte működését a Szlovák Takarékpénztár helyi kirendeltsége. Helyiséget a tűzoltószertár épületében kapott.

Vezetője Brezovszky szül. Csóka Erika lett, aki főállás mellett hetente 3 alkalommal látja el ezt a tisztséget.

1990. július 3-án megkezdte üzemelését a Bős-Nagymaros vízlépcsőrendszer. Energiatermelése jelentősen hozzájárult Szlovákia villamos energiával való ellátásához.

Községünk új körzeti orvost kapott Dr. Kiss László személyében, aki a Csilizradványi egészségügyi központban, felesége Kiss Ágota nővér segítségével kezdte meg gyógyító munkáját.

EGYSZER CSAK ELTÚNT A LENIN-ÖSSZES

Miklós Éva Várkonyon, Bakán és Csilizradványon volt pedagógus, Szapon évekig a könyvtárat vezette. Az internet és a televízió kora előtt még sokkal többen lapozgatták, olvasták a könyveket. Még az orosz irodalom remekeit is. Ma már minden megváltozott, a könyvtárból elvitték a Lenin-köteteket, de Éva még emlékszik rá, mikor azok a felső polcot díszítették.

Hogyan emlékszik vissza az 1989-es forradalomra?

Testközelből nem éltem át, ugyanis 1989-ben Pöstyénben voltam kórházban. Arra emlékszem, hogy az emberek a rádióban hallgatták a híreket, mindenki euforikus állapotban volt a kórházban. Betegen menni sem tudtam, örültem a hírnek, de akkor megfogadtam, nem hallgatok többé rádiót. Ugyanis egész nap szóltak a hírek. Három hónapot töltöttem a kórházban, így gyakorlatilag kimaradtak az életemből ezek az események. Novemberben volt a fordulat, a következő május pedig fordulópontot hozott az életemben, mert megtalálták azt a gyógyszert, amelynek köszönhetően jární tudok.

A kórházban töltött idő alatt sajnos át kellett adni másnak a könyvtár vezetését, ezt hogy sikerült távolról intézni?

A tanítás mellett a könyvtárat is imádtam. Már 14-15 évesen rácsodálkoztam egy kétajtós szekrényre, amelyben három sorban álltak a könyvek, akkor kezdődött a szerelem a könyvekkel. Hivatalosan 18 évesen kerültem a könyvtárba, és egy sajnálatos betegségorozattal ért véget az ottani munkám. Két kedves ismerősöm behozta az iratokat utánam a kórházba, ahol mindent rendbe raktam, és átadtam a könyvtárat. Miután jobban éreztem magam, hivatalosan is megtörtént az átadás.

Az 1968-as események idején szintén a könyvtárban dolgozott. Akkor is, és a '89-es fordulat után is átalakult a kínálat?

Az elején valódi csodavilág volt nálunk. A '68-as események idején egy-két könyvet vittek csak el. A '89-es változás után elvitték a Lenin-

köteteket. Lekerült a falról Henry Mann idézete: „Mai könyvek, holnapi tettek”. Azért választottam ezt a jelmondatot, mert kevés betű közül válogathattam, és ezzel nem kellett sokat bajlódni.

Emlékszik, hány Lenin-kötet volt? Ezeket olvasták is az emberek?

Megvolt az összes, az ugyanis minden könyvtárban kötelező volt. Két sorozat is volt, egy vászon és egy műbőr. Nagyon jól mutattak a felső polcon. Akadt, aki levette a polcra és belelapozott, de senki nem kölcsönözte ki. Rengeteg orosz kötetünk volt. Dosztojevszkij összes könyve, a Csendes Don, Solohov irodalmi Nobel-díjjal jutalmazott nagyregénye, Tolsztoj könyvei, valamint Fagyjev Ifjú gárda című könyvét is ki lehetett kölcsönözni. Hasonló, második világháborúval foglalkozó szerzők könyvei szintén voltak a könyvtárunkban. Rengeteg könyvet kipakoltak, és elvittek, de nem tudom, melyeket. Akkor szomorú voltam, mert láttam, ahogy viszik őket. Nem tudom, mi szerint osztályoztak, én menekültem onnan. A falu népe, úgy emlékszem, válogathatott belőlük. Nekem ott minden könyv a gyerekem volt, mindet egyformán szerettem.

Sokan jártak az ön ideje alatt a könyvtárba?

Sokkal többen, mint most. Nem volt tévé, internet vagy más szórazótató eszköz. Olvastak az emberek. Nem azért, mert tényleg nem volt más, hanem azért, mert szerettek olvasni.

Mit olvastak?

Nagyon sok volt a kötelező olvasmány, de azok tényleg jó könyvek voltak. Jókai, Mikszáth és Móricz is népszerű volt. Akadtak lakosok, akik detektívkönyveket kerestek, széles választék volt, például amerikai szerzők köteteiből is. De a fasizmus eszméivel szimpatizáló szerzőtől, akit tudósként elismertek, szintén tartottunk könyvet. Nem volt annyira szigorú a szabályozás. A szovjet irodalom mellett a világirodalom kötetei ugyanúgy megvoltak a polcokon. 20-25 év alatt háromszáz kötetről több mint 5000-re gyarapodott a könyvállomány, ami köszönhető volt a Matica Slovenskának, az budapesti Országos Széchényi Könyvtárnak és a Csemadoknak. Rendkívül

segítőkész volt az akkori helyi vezetés is, jó volt a kapcsolatunk. Az ő anyagi segítségükkel tettük barátságosabbá, otthonosabbá a könyvtárat.

Hogyan sikerült beszerezni ezeket a könyveket 1989 előtt?

Könyvesüzletben vásároltam Bősön és Dunaszerdahelyen. Követtem a híreket, és kaptam tippeket a jó kötetekre.

Három iskolában is tanított a könyvtár igazgatása mellett, az iskolában hogyan élték meg a fordulatot?

1987-ben eljöttem Bakáról, és Csilizradványon kaptam állást. Örültem, hogy nem voltam ott az igazgatóváltásnál. Nagyon jó szakembereknek, pedagógusoknak, vezetőknek kellett menniük. Sokan kegyetlen módon élték meg ezt a változást. Úgy gondolom, néhány emberrel igazságtalanul bántak.

Pionírvezető is volt. Hogyan emlékszik vissza az akkori mozgalomra?

Várkonyon és Bakán voltam pionírvezető. A pionírvezetőnek párttagnak kellett lennie, én azonban nem léptem be a pártba. Senki nem erőltette, voltak ugyan próbálkozások, de senki nem kényszerített. Nagyon szerettem ezt csinálni, a pionírlét tetszett. Voltak kemény tiltások, például nem volt szabad templomba járni és hittanra, az iskolának pedig muszáj volt ezeket a szabályokat betartani.

Nehéz volt megszokni, hogy megszűnt a mozgalom?

Igazából nem, mert szerintem nincs nagy különbség az akkori pionírok és a mai cserkészek alapelveiben. Mi ugyan nagyon sok orosz dalt énekeltünk, megtartottuk az ünnepeket, és ezek beivódtak a tudatunkba.

Visszaemlékszik még egy-egy dalra?

A Zúg a Volga kezdetűt, a volgai hajóvontatók dalát végig tudom énekelni.

Ön szerint mi változott a fordulat után itt, a faluban?

Itt annyira nem érzetük a változást. Korábban sok volt a közös játék, hatalmas barátságok születtek, nem volt tévé. Más volt a közösségi szellem, sokat voltunk kint közösen. Most már becsukódnak a kapuk. Kis, összetartó közösség voltunk. Még a november 7-i ünnepség is igazából egy kis falutalálkozóként zajlott. Énekeltünk magyar dalokat, de arra vigyáztunk, hogy szlovák is legyen.

Mi volt a legnyomasztóbb a '89 előtti időszakban?

A határátkelés, hogy ott mindenbe beleturkáltak, előfordult, hogy beleolvastak a naplómbe. Még akkor is görcsbe rándult a gyomrom, amikor már nem volt ilyen ellenőrzés a határon. A május 1-i felvonulást sem szerettem.

1991

(Részlet a községi krónikából)

Az 1991-es évben gyakorlatilag is megindult a falu életében a változások érvényesítése.

A 472/90 sz. törvény értelmében a helyi államigazgatás külön vált az önkormányzati igazgatástól. 1991. január 1-el a Dunaszerdahelyi járás területén 3 körzeti hivatal alakult. Községünk a Nagymegyeri KH-hoz tartozik, amely magába foglalja:

- a belügyi igazgatás egy részét – anyakönyvi felügyeletét,
- építkezési ügyek – építkezési és lakhatási engedélyek elkészítését, szociális ügyek egy szakaszát, munkahivatali teendőket,
- munkanélküliek nyilvántartását, számuk 1991. 12. 31-gyel 46 fő.

Protokolarisan megtörtént az állami vagyon kezelésének delimitációja (54/91 sz. posta). Megkezdődött a földek tulajdonjogi rendezése és a restitúció (229/91 sz. törvény).

Magángazdálkodási engedélyek kiadására került sor – erről külön nyilvántartás van vezetve a községi hivatalban.

Magánszemélyek által bővült a kereskedelmi hálózat, élelmiszerüzlet nyílt a Jednota üzleten kívül, cipőüzlet, drogéria, és 1991. 12. 1-től ismét üzemel a fodrászat, Zalka Ágnes nyújt ezen a téren szolgáltatást.

Napirenden van a háztartási hulladék begyűjtése és elszállítása.

Vendéglátó egységekbe, Jednota és a Tóparti vendéglőbe játékautomaták kihelyezésére került sor, ezzel is bővítve a szórakozási lehetőséget. Egy játékautomata után az illeték 40 ezer korona, ami a községi költségvetés bevétele.

1991. augusztus 3-án hirtelen megáradt a Duna vízszintje. Kilépett a medréből, kerteket, utcákat árasztott el, lakóházakat kerített be. [Az] Árvíz súlyossága a III. fokot érte el. Szerencsére az ár mintegy 4-5 napig tartott, amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan ment, és elvonult a veszély. Az árvíz után folyamatosan biztosítva volt a szűnyogok permetezése, amelyek nagy tömegben lepték el a környezetet.

1991. november 4-én az önkormányzat jóváhagyta a „Kovács- és Sáros-tó” mélyítését. Erre a célra a község a költségvetéséből fordított *[hiányos mondat]*. A munka nagy részét Mészáros Lajos magánvállalkozó végezte kotrógéppel.

A község területén működő AGROSTAV közös vállalat kirendeltsége új termékként megkezdte az építkezési blokk gyártását. A foglalkoztatottak száma 21 fő. A helybeli munkalehetőséggel mindenki elégedett.

Bekerítésre került a sportpálya, a községi költségvetésből 30. ezer korona értékben.

Első fénymásoló („CANON”), megvásárlása 41.000.- Kcs ráfordítással, szintén helyi erőből.

A község költségvetése az 1991-es évre

Bevételek:

Helyi adók és illetékekből	70.000.-
Járási vállalatok nyereségéből	91.000.-
Lakosság béradó alapján	389.000.-
Az 1990 évi maradványból	64.000.-
Összesen	614.000.-

Kiadások:

Utak és tartozékaira	10.000.-
Szociális ügyekre	3.000.-
Helyi gazdálkodás	145.000.-
Kultúrára	34.000.-
Belügyi igazgatásra	233.000.-
Összesen	425.000.- Kcs

Rezerva-tartalék **189.- Kcs**

Tartalékból támogatás juttatva

- a dunaszerdahelyi kórház kazánfelújítására 20.000 (húszezer korona)
- a neurológiai osztály részére műszervásárlásra 1.000 (ezer korona)
- a Csilizradványi Alapiskolának segédeszközök korszerűsítésére 5.000 (ötezer) korona

A községi költségvetést a nyilvános gyűlés 1991. április 12-én hagyta jóvá, összhangban a 369/90 sz. önkormányzati rendelettel.

1991. március 3.

Nép-, ház- és lakásszámlálás

A Csehszlovák Szocialista Köztársaság 1987. 5. 28-i 216 sz. határozata értelmében az egész ország területén megtörtént a számlálás – új információ szerzése, szociális, gazdasági fejlődésről, ami alapul szolgál a tervezéshez, a nemzetgazdaság további fejlődéséhez.

Községi adatok:

Lakosság száma	585 fő	0-14 évig	139 fő
ebből	293 férfi	férfiak 60 év felett	34
	292 nő	nők 55 év felett	62

Nemzetiségi megoszlás:

cseh nemzetiségű 5 személy 0,9%
szlovák nemzetiségű 10 személy 1,7%
magyar nemzetiségű 570 személy 97,4%

Házak száma 184, ebből 163 az állandóan lakott, családi ház, [a] 163 feletti házak száma szerint 21, ebből 13 rekreációs célt szolgál (hétvégi ház), 2 bontásra ítélve, 3 átépítés alatt, 2 tulajdonjogi rendezés alatt van, 1 egyéb okok miatt nem lakott.

A lakások komfortját szolgálja 104 központi, ill. etázsfűtés, ez 63,8%.

A lakosság 70 darab színes TV-készülékkel rendelkezik (42,9%), automata mosógépek száma 10 db (24,5%), fürdőszoba 151 lakásban van (92,6%), személyautó 85 db (52,18%), telefon 14 házban van (8,6%).

Összlakóterületek számából 1 személyre 16,4 m² lakóterület jut. 3 vagy több lakóhelyiséggel rendelkező családi házak száma 125.

Lakosság vallási összetétele:

322 katolikus
188 református
4 evangélikus
10 vallásnélküli
61 nem nyilatkozott

1991. szeptember 27-én hitoktatás indult a helyi Művelődési Házban. Önkor. hat. száma 17/91. Hitoktatást Benkocs Gábor plébános végzi a balony-i plébániáról.

INDULT A POLGÁRMESTERI SZÉKÉRT, MA MÁR NEM TENNÉ

Benedek András a Független Magyar Kezdeményezés helyi alapítója volt a rendszerváltás után. A szervezet jelöltjeként indult a polgármesteri posztért az 1990-es helyhatósági választásokon. A vezető funkciót ugyan nem sikerült elnyernie, ám önkormányzati képviselőként még néhány évig tevékenykedett. Később elege lett, felhagyott az önkormányzati munkával, és folytatta tovább az életét. Ma már nem hiányzik neki a falusi politika.

1988–89-ben már lehetett érezni a változás szelét? Tudták, hogy közeledik valami?

Kilenc évet dolgoztam Pozsonyban a Hydrostavnál, aztán 1977-ben jöttem Szapra a Dunstav helyi telepére, és több mint 19 évig itt dolgoztam. Elég hamar, fél évvel a belépésem után partivezető lettem, majd főnök-helyettes. Amikor jött 1989 és a változás, akkor Nagy József [*idősebb*] megvette a céget. Azt már lehetett érezni, hogy valami készülődik.

Zajlott a községben valamiféle szervezkedés vagy készülődés? Esetleg tüntetni is elmentek?

Még a rendszerváltás előtt találkoztam többször A. Nagy Lászlóval, Világi Oszkárral [*a Független Magyar Kezdeményezés alapítói*], ráadásul voltak ők nálunk is, amikor megalakult a párt, és már zajlott a szervezkedés. Csak amikor már belejöttünk a szervezkedésbe, Nagy Józsinak ez nem tetszett. Akkor egy jó darabig még húztam a cégnél, bejártam rendesen dolgozni, majd addig húzódtott ez az egész, hogy el kellett innen mennem. Valakiknek nem tetszett a politikai munkásságom...

A rendszerváltás után önkormányzati képviselő lett. Korábban is vállalt szerepet a falu életében?

Már egész fiatalon részt vettem a falu életében, mert korán átvettem édesapámtól az önkéntes tűzoltótestület parancsnokságát, aztán

belekerültem a falu életébe, mozgásába. Képviselő is voltam még a régi rendszerben.

Majd a rendszerváltás utáni első demokratikus önkormányzati választásokon nem csak képviselőjelöltként szerepelt a jelöltlistán, de polgármester-jelöltként is. Miért akart polgármester lenni?

Bartal Imre volt akkor a Helyi Nemzeti Bizottság elnöke, és én képviselő voltam, hát, mindig hadakoztunk. Úgy gondoltam, polgármesterként többet tehetnék a faluért.

Ám a polgármesteri funkciót nem sikerült elnyerni, önkormányzati képviselő lett...

1990-ben Bartal Imre lett a polgármester, én pedig a helyettese. Aztán akadtak problémák, mindig veszekedések voltak, végül az utolsó csepp az lehetett, hogy nem szavaztuk meg neki a prémiumot. Erre reagálva Imre kihívta ránk a járásiakat. Ez kicsit bonyolult, de így volt. Az egyik, a balonyi Vörös nevű volt, a másikra már nem emlékszem. Akkor összehívtak bennünket, és kérdezték, mi a helyzet, miért nem szavaztuk meg a prémiumot. Mondtam nekik, hogy ne haragudjanak, de mi képviselők vagyunk, és mi döntjük el, hogy jár-e a prémium, és ha igen, akkor mennyi és hogyan. Ment a veszekedés, és végül arra jutottunk, hogy a járásiak nekünk, képviselőknek adtak igazat. Erre, mivel Imre is dunstavos volt valamikor, elment a Nagy Józsihoz. Az meg behívatott engem, és durván letámadott. Azt mondta, hogy ha polgármester akarok lenni, akkor majd ő csinál belőlem polgármestert. Vagy mondjam meg, mit akarok! Mert az Imre az ő emberük, akit mindenkinek kötelessége támogatni. Akkor mind a két gyerekem Magyarországra járt iskolába, az egyik Pestre, a másik Szegedre. Már azzal is előjött, hogy tudja, hol tanulnak a gyerekeim, mintha célozgatott volna valamire. Nem akartam én harcot, ezért amikor jött a következő testületi gyűlés, bementem, és megmondtam, hogy befejeztem, kilépek a politikából. Ezután Gellébe mentem dolgozni, ahol 13 évig jó helyem volt.

Bartal Imre 1982-től volt a HNB elnöke. A változás után, 1990-ben az önkormányzati változásokon mégis ketten indultak ellene, mégpedig Hamar József, az Együttélés helyi jelöltje és ön. Miért?

Változást akartunk. Máshogy szemléltük a világot. Nem tetszett, ahogy Bartal a falu népéhez viszonyult. És ez nem csak nekünk, de nagyon sok embernek sem tetszett.

Féltek akkor a polgármestertől a falusiak?

Imre ellen sokan voltak, nem tetszett az ő politikája mindenkinek. De nem mertek ellene nyilvánosan fellépni, épp ezért nagyon soknak tetszett a rendszerváltás. Aki mert lépni, az továbbállt, máshova ment dolgozni, messzebb. Aki meg nem, az beragadt a faluba.

Mennyivel kaptak kevesebb szavazatot a választásokon, mint a megválasztott polgármester?

Nem emlékszem a pontos számokra, de nem sokkal kaptam kevesebbet, mint az Imre. A Joskó sokkal kevesebbet kapott. Azt hiszem kb. 30-cal volt több Bartalnak, mint nekem.

Tehát, ha Hamar József nem indul...?

Akkor lett volna esélyem. Joskó oldaláról a rokonság nagyon sokat számított. Ha ő nem indul, akkor talán megnyertem volna az 1990-es önkormányzati választásokat, és most máshogy és máshol beszélgetnénk.

Mennyi idő telt el a választások után, mire azt mondta: elég volt?

Két év. De nem azt mondtam, hogy a falu életében nem akarok részt venni. Csak a politikától szerettem volna távol tartani magam. Mert már akkor megmondtam, hogy bárki jöhet hozzám, ha segítségre van szüksége, szívesen segíték. Jöttek még aztán is utánam, hogy legyenek képviselő, de már nem vállaltam.

Hogy élték meg a '89-es változást?

Akkoriban a legtöbb fiatal a mezőgazdasági iskolákba járt, és az ott végzetek a helyi szövetkezetekben csapódtak le. Mindből trakto-

rista, kombájnista, állattenyésztő lett. Néhányukat csaltam is magammal, hogy a faluból ki kell menni, ha az ember egy kicsit világot akar látni. De nem mertek váltani. Beleragadtak az itteni életükbe.

Pedig mehettek volna, hiszen kinyílt a világ, több volt a lehetőség, sőt, szabadon lehetett vállalkozni...

Éppen ez az, hogy lehetett, de sokan mégsem mertek, mert örültek, hogy nem kell utazni. Akik itthon dolgoztak, azok annak örültek, hogy nem kellett messzire menni a munka miatt. Azért nálunk ám nagyon sok az, aki nem tud szlovákul, még ma sem. És ez volt a másik oka annak, hogy nem mertek lépni, esetleg Pozsonyba menni dolgozni, mert nem ismerték a nyelvet.

Ha már a szlovák nyelvet említi, akkor nem mehetünk el szó nélkül a község nevének visszavétele mellett. A '89-es változás után több település kérvényezte a régi név visszaállítását. Így volt ez Szapon is, hogy a Palkovičovo nevet változtassák vissza „Szap”-ra.

Ha jól tudom, a falut 1947-ben nevezték át „Palkovičovo”-ra [*Juraj Palkovič, az ágostai evangélikus líceumi tanárról kapta akkor új nevét a település*]. A változás után sok községben akarták visszavenni a régi nevet. Szapon kérvényeztük, és vissza is kaptuk. Aztán később lett új címere és zászlaja is a falunak.

Harminc évvel ezelőtt, 1989 őszén örültek a változásnak?

Örültem, mert én azt mondom, most jobb. Bár még mindig nagyon sokan vannak hatalmon a régi rendszerből, csak több „kabátot” váltottak az utóbbi harminc év alatt, már minden pártban benne voltak.

Most is indulna a polgármesteri székért?

Visszatekintve a régi időkre és látva a mostaniakat, biztosan nem.

1992

(Részlet a községi krónikából)

A község gazdálkodásának alapja a jóváhagyott költségvetés. Az 1992-es évben kiinduló pénzeszközök alapja: Bevételek 975.000.- Kős, a kiadások összege 675.000.- Kős.

Költségvetés az év folyamán indokolt esetben a lehetőség keretein belül önkormányzati határozattal van módosítva.

Áttekintés a leltári állapotról:

Alapeszközök értéke 3.006.284.- Kős

Rövidlejárathú tárgyak:

(DKP) 366.218.- Kős

Anyagkészlet 10.425.- Kős

Az év folyamán 3 drb nagykonténer lett vásárolva (45.000.- Kős) a szemét elhelyezésére, majd elszállításra, széthelyezve a község területére.

Lendületet vett a magánépítkezés, családi házak, köztük emeletesek is épülnek, melyhez állami támogatást kapnak az építkezők, vissza nem fizetendő kölcsön formájában.

1992. június 7–8-án választások voltak a Szlovák Nemzeti Tanácsba. A választásokon 63 párt indult, köztük a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom és az Együttélés. A parlamentbe 14 magyar képviselő lett beválasztva.

1992. október 1-től a község területén működő AGS Dunstav részvénytársaságként működik tovább. Átlagosan 22 személyt foglalkoztat. Fő tevékenysége a betonelemek előállítás.

Intenzíven napirendre került a község gázművesítése, folyamatban van az állásfoglalások kidolgozása.

4 drb magángazdálkodási engedély kiadására került sor.

A halászejgyek kiadása is községi hatáskörbe került.

[A] Halászsárdó a 41 szám alatt Vass Gyula (1948), Szapróól Dunaszerdahelyre költözött, de továbbra is szaprinak számító polgártársunk tulajdonába került.

A Halászcserda [széles e] környéken ismert kitűnő konyhájáról, halspecialitásairól, vendégszeretetéről. Turistaprospetusokban is szerepel, ezért sok távoli kiránduló (autóbuszokkal érkezők) keresik fel. A jó ételhez zene is jár. Foglalkoztatottak száma átlag 6 fő.

Cukrászda nyílt a főutcán a 38-as szám alatt. Esztétikus környezetben, kitűnő cukrászkészítmények – sütemények, édességek, kávé, üdítő. Kedves vendéglátást élvezhetnek a falusi polgárok. Erre még nem volt példa a községben. Cukrászmester: SÁRKÖZY ZOLTÁN (1964).

Bartalos István (1951) magánvállalkozó, hentes, hústermékeket, húst árusító üzletet nyitott, hivatalosan „Mäsna u Bartalosa” elnevezés alatt. Kiváló termékek, ragyogó tisztaság, barátságos kiszolgálás mágnesként vonzza a vásárlókat nemcsak helyből, de a széles környékről is.

1992. július 17-i regisztrációval megalakult a Csallóközi Városok és Falvak Társulása (ZMOŽO) a Dunaszerdahelyi városháza épületében. Célja, feladata a városok és falvak tevékenységének koordinálása, segítése járáson belül, beleértve a tapasztalatszerzésre irányuló szakmai látogatásokat, főként a nyugati országokba.

Áttekintés a lakosság számáról:

születések száma	5
beköltözöttek	4
elköltözöttek	16
elhalálozottak száma	5

Lakosság létszáma 1992. 12. 31-én 561 fő.

Sajnos a lakosság száma csökkenő tendenciát mutat. Az 1961. márciusi népszámláláskor 637 fő volt a lakosság száma.

Házasságkötések száma: 7

Anyakönyvvezető 1962. 11. 1-től Vörös Istvánné szül. Patasy Piroska

MEGNYÍLTAK A HATÁROK, JÖTT A NYUGATI TECHNOLÓGIA

Bartalos Elemér a karvai Egyesült Kertészeti és Mezőgazdasági Szakközépiskolában szerzett oklevelet, majd a szapi szövetkezetben kezdett dolgozni. Akkor még kisebb teret kapott a kertészeti munka, ám ez az évek során szépen kibővült. Majd amikor egyesült a szapi, valamint a csiliznyáradi szövetkezet, kibővült a kertészeti részleg. A rendszerváltás idején is a szövetkezetben dolgozott. Nem csörgetett kulcsot, nem skandált jelszavakat, nem volt „To je ono!”, ő csak dolgozott...

Mikor került a helyi szövetkezetbe?

Már 1964-ben itt dolgoztam, majd elvittek katonának, és amikor leszereltem, visszajöttem. Egészen a nyugdíjig egy helyen. Soha nem mentem máshova. Akkor még lehetett, mert úgy mondták: nyugdíjas állása van az embernek. Manapság ilyen nincs.

Miként kezdte a munkát és milyen funkcióig vitte a helyi szövetkezetben?

Amikor itt kezdtem dolgozni, akkor hoztak Nyáradra egy „vezírt”, Hrapka Sándort, aki mindent irányított, és eladta az árut. Mert az egészen az az alapja, hogy amit megtermel az ember, azt tudja eladni. Ez így működött, mi pedig kint voltunk az emberekkel a földeken, irányítottuk a szedést, irányítottuk a csoportokat. Ki volt adva, hogy most ennyi láda paprika kell, most ennyi láda paradicsom, most ültetünk, most „pikérozunk”, ez így ment.

Végig ez volt a munkája, csoportvezető volt, vagy később feljebb került a ranglétrán?

Végig ez volt a munka, mert mondhatni, hogy Csilizközben úttörők voltunk. Nyáradra elhoztuk Lipótról az ottani üvegház alapjait, itt csak olyan kisebb üvegház volt addig, amiben a palántákat neveltük.

Aztán Csilizközben annnyival bővült a termelés, hogy hoztak ide még négy üvegházat, és meg lett fúrva a föld, termálvízzel fűtöttük az üvegházat – ez már 1989 után volt. Addig, míg nem volt termálvíz, addig mazuttal fűtöttünk. *[A mazut olcsó, fűtésre használt olajszármazék.]*

Hogyan emlékszik vissza a '89-es események előtti időszakra. Voltak már ezt megelőző hangok a szövetkezetben? Olyanok emelték fel a hangjukat, akik elleneztek, vagy esetleg olyanok, akik támogatták a rendszerváltást?

Úgy vettem észre akkor, hogy ellensége nem volt a rendszerváltásnak. Szapnak és Nyáradnak igen jól ment akkor, ugye munkaegység volt. Munkaegység után fizettek prémiumot, az után adtak gabonát vagy malacot, és ha az ember egy kis disznót meg tud kergetni az udvarban, akkor az jó neki. Azt kell mondjam, nem volt ellensége a rendszerváltásnak.

Tehát mindenki várta?

Persze.

Nem volt jó a rendszer?

Nem panaszkodtak arra se, meg ma már azt mondják, hogy jobb volt akkor. Sokkal jobb volt. Ma már ezek az új dolgok annyira legyűrik az idősebbeket, hogy nem tudnak a gyors változással lépést tartani. Például csak egy ilyen apróság, hogy átmentünk koronáról euróra, és akkor kijött a körlevél, hogy átállunk a szövetkezeti részvényekkel is euróra, be kellett menni az irodába, vinni kellett a személyazonosságát, és meg kellett írni a szerződést. Az idősebbek közül néhányan elmulasztották ezt megtenni, később már nem álltak velük szóba. Már nem lehetett a tranzakciót lebonyolítani.

Akkor az euró megzavarta az embereket?

Megzavarta, mert azok az idősök szorgalmasak voltak. Mindig tudták, hogy mikor kell menni etetni reggel, mikor este, és mentek. Az etetés mellett napközben elvégezték az otthoni munkájukat is.

A 1989 novemberében zajlott dunaszerdahelyi gyűlések valamelyikére bementek a szapiak?

Lehet, hogy a faluból voltak ott nagyobb vezetők, de az egyszerű ember nem ment.

Az egyszerű embereket nem is érintette vagy érdekelte annyira a változás?

Nem. Nem érintette, ezt kell mondjam. Mert ugye velük voltam, az etetővel, a traktoristával, őket egyáltalán nem érintette, mi zajlik a politikában. Mert ugye akkor jó volt, utána meg, amikor egyesültek a csilizközi szövetkezetek, iparkodtak, mindenkinek munkát adtak, az élet ment tovább. Épp úgy adtak malacot, gabonát, nem tudtak tőle elállni, mert nem tudták, mit mondjanak az embernek. Bezzeg később már minden megváltozott, nem volt se malac, se gabona...

Akkor itt, a faluban, a Csilizközben, nem is érezték meg annyira az emberek a rendszerváltást?

Nem érezték, mert amikor a rendszerváltás után megalakult a Csilizköz Rt., akkor minden ment tovább a maga medrében.

Tehát a csilizközi szövetkezetek egyesítését hozta magával a rendszerváltás?

Magával hozta, úgyhogy '89 után 2-3 évig volt Nyárad–Szap közös szövetkezete, majd jött Tánzos Tibor, ő hozta ezt a nevet, hogy Csilizköz, mert tulajdonképpen a Csiliz folyó öleli egybe ezt a hét falut. De már korábban volt olyan lépés, amikor még mindenki külön gazdálkodott, külön szövetkezetek voltak, hogy a tyúkfarmot már közösen építették Balonyon a 70-es években. Ez volt az első közös építmény, aminek az alapját lefektették, és elkezdték üzemeltetni. Aztán annak az arányában osztották a tiszta hasznot.

A rendszerváltás idején kik voltak vezető pozícióban?

Szapról nagyon sokan voltak. Halász János, Tánzos Tibor, ők voltak a fővezérek, meg a kivitelezők. Halász egy nagyon talpraesett

ember volt, mindenhez értett. Például az állattenyésztéshez, a növénytermesztéshez és a kertészethez is. Magyarországról hoztuk a gépeket, amivel a paradicsomvetést végeztük. De vetettünk paprikát és dinnyét is, aztán adtuk a piacra. Fóliasátrunk nagyon sok volt, de Nyáradon is volt 50, meg Radványon is volt 50, ez azt jelentette, hogy 2-2 hektár. Patason feleannyi. Ez ám nem volt piszkóta. Ebben termeltünk paprikát, paradicsomot. Abból is éltek az emberek, zöldségtermesztésből. Ebben a két faluban nagyon népszerű volt a paradicsomtermesztés. A zöldségátvétel Nyáradon zajlott. Még mindig áll az átvevőhely épülete. Innen ment Csehországba az áru, meg az üzletekre. Akinél meg volt fólia, az előrébb lépett, mert hamarabb volt paprikája, paradicsomja. Meg aztán karalábét, karfiolt is termesztettek. Ma már nem nagyon kertészkednek az emberek.

Az akkori vezetők közül él még valaki? Tánczos, vagy esetleg Halász?

Nem, egyik sem. Először Halász halt meg. Ő [Nemes]Ócsáról származott. Tánczos Tibor nagy ember volt, így mondom, ahogy van. Ő a párt vonalán dolgozott, előtte iskolaigazgató volt. Ő tanította ezeket a TSZ-elnököket, mert ezek csak egyszerű emberek voltak, beleléptek az elnöki pozícióba, ahhoz meg valami iskola kellett. Ő is dolgozott a szövetkezetek egyesítésén.

Tehát a pártban nevezték ki a TSZ-elnököket, az alapján, hogy ki kinek a kije volt? Volt ilyenfajta kivételezés?

Volt. Igaz, Halász is nagy pártember volt, de azért néha mondott rájuk, mármint a pártra. Egyébként műhelyeket épített, meg lakásokat. Ő nagyon jó szakember volt, jó sokáig vezette a szövetkezetet, aztán jöttek mások.

Akik magasabb rangban voltak, vezető pozícióban, azok talán jobban érezték a változás szelét 1989-ben, viszont az egyszerű munkások, a napszámosok vajmi keveset vettek ebből észre.

Nekik 1989. november 17. (egyébként péntek) éppen olyan nap volt, mint a többi. A vezetők közt volt-e tisztogató, elbocsátás?

Nem volt annyira megrázó ez a söprés, ahogy végigment a szövetkezeten. Összehívták az embereket, és mindenkinek adtak munkát, mert a munkának mennie kellett tovább. Voltak elbocsátások, igaz. A hét szövetkezet úgy volt felállítva, hogy volt benne növénytermesztés, és minden ágazatnak volt vezetője. A legtöbben maradtak, csak néhányan mentek le. De munka az mindig volt elég, hiába a rendszerváltás, dolgozni mindig volt mit...

1989 után kinyílt a világ?

Jöhetett az új technológia.

Emlékszik, milyen új gépek érkeztek?

Vettünk egy kombájnt nyugatról, ami nekünk új volt, mert mindent tudott aratni. Táncozt gúnyolták is emiatt. De jó volt, mert tudta a kölest aratni, a cirkot, mindent. Mivel fóliasátrak voltak és üvegházak, oda meg behozták az ásó-kapát, ami forgatta a földet, nem kellett szántani, és így jó minőségű ott is a föld.

Azt kijelenthetjük, hogy a rendszerváltás „megkönnyítette” a munkát a technológiai újításokkal?

Igen, könnyített, mert jöttek az új gépek, aztán minden elszabadult, és kiestek a régi kombájnok, jöttek a jobbak, a traktorok közül is modernebbek. Aztán később a nagyteljesítményű *lecskákat* [utánfutó] is megvették...

Volt erre pénz?

Vettek fel kölcsönt, mert a nyugati technológiát ki kellett fizetni. Ugyan kaptunk állami támogatást, de meg volt szabva, mire lehet azt költeni. Egy részéből tápot kellett venni, másik részéből gépet, de mindennek megvolt a maga folyamata. Így kénytelenek voltak kölcsönhöz folyamodni, csak ilyen módon lehetett fejleszteni a géparkot.

Lényegében a mezőgazdaság jól járt a rendszerváltással?

Én azt hiszem, hogy igen, jól járt. Akkor igen. Mára már tönkretették. 1989 után néhány évig jó volt a helyzet, de ahogy telt az idő, egyre rosszabb lett. Jó volt, amíg betartották azt, hogy amit előtte is adtak az embereknek, aztán is megkapták a munkások. Mert az emberek dolgoztak, főleg, ha tudták, hogy a munkájuknak van értelme, és megjutalmazzák őket érte. Szerintem nem volt jó döntés átállni részvénytársaságra *[ez 1993-ban történt]*.

1993

(Részlet a községi krónikából)

Történelmi esemény az önálló Szlovák Állam megalakulása

1993 január 1-én.

[A] Csehszlovák Köztársaság két önálló részre oszlott, megalakult a Cseh és a Szlovák Köztársaság. A SZK miniszterelnöke **Vladimír Mečiar**.

Néhány adat a község pénzügyi helyzetéről.

Költségvetés:

Bevétel összege 970.000 Sk

Kiadás összege 970.000 Sk

Juttatás az állam költségvetéséből 70.000 Sk.

Részesedés az állami vagyon privatizációjából, ami a lakosság száma szerint lett elosztva, községünkre ebből 110.496 Sk jutott.

Új házadó-törvény lépett érvénybe a 317/92 Z.z., melynek alapján az egész község lakosainak adóbevallása át lett dolgozva. Mérsékeltten emelkedtek a helyi adók, illetékek. Egy szemetes kuka évi ürítése 100 Sk-ba kerül.

Község továbbra is támogatja az egészségügyi intézményeket, a Nagymegyeri Poliklinika részére 3.000 Sk-t, a Csilizradvány-i nőgyógyászati rendelő részére kolposkop vásárlásához 3.276 koronával járult hozzá. 10.000 Sk támogatásban részesült az Alapiskola Nyáradon.

1993. március 14-én az önkormányzat 44/93 sz. határozatában döntött a község gázművesítéséről.

Szolgáltatást nyújtók száma 10. (1993. 10. 22-vel). Magánvállalkozók száma 18.

Csütörtöki Imre, helyi lakos 1993. 7. 9-cel autójavitó műhelyt nyitott – ezen a téren széleskörű szolgáltatást nyújt.

Megvalósult a községi tavak rekonstrukciója – mélyítése az év júniusában 669.632 koronás ráfordítással. A munkát Mészáros Lajos magánvállalkozó végezte (gellei lakos).

Az év folyamán 7 gyermek született és 4 személy elhalálozott.

Házasságkötések száma: 9

„MI NEM POLITIZÁLTUNK, CSAK TETTÜK A DOLGUNKAT...”

Esztergályos Zsuzsanna Nagymegyeren érettségizett, majd a nyitrai főiskolán pedagógiát tanult. Alsó tagozatos tanárként Csilizradványon. Az 1965-ös árvíz után Madérétre költözött férjével, ahol a bogyaréti iskolában oktatott. Hét évig tanyasi életet élt, ezek voltak élete legszebb évei. Később Csiliznyáradon tanított. Pionírvezető is volt. Tizenegy éve a szapi könyvtár vezetője.

Hol érte el önt az 1989-es fordulat?

1989 szeptemberében kezdtem Csilizradványon tanítani. Akkor minden iskolában igazgatócserék voltak, sok esetben persze indokolatlanul. Az egész vezetői apparátust lecserélték függetlenül attól, ki mióta volt igazgató és hogyan végezte a munkáját. Abban az időben itt minden átrendeződött. Csilizradványon jó közösség volt a régi kollégákkal, akiket a szakszervezetből is ismertem. Betegségem miatt invalidusba mentem, utána pedig három gyerek anyjaként korkedvezményel nyugdíjba.

Milyen volt pedagógusnak lenni a fordulat előtt?

A pedagógusok a politikai iskolázásokkal is kötöttek voltak. Minden héten volt valamilyen továbbképzés. Megvoltak a tételeink, az év végén bizottság előtt vizsgáztunk. Emellett sok volt a módszertani gyűlés és a mintatanítás.

Mennyire lehetett szabad szájú egy tanító?

Egyáltalán nem. A jelszavak mindig kint voltak a faliújságokon, folyosókon. Ezt be kellett tartani. Csak orosz filmek voltak, azokat néztük, a modern nyugati zene pedig csak a rendszerváltáskor kezdett beszivárogni hozzánk. Volt ugyan vetítés a faluban, megjelentek színházcsoportok is különböző fellépésekkel, de meg kellett változni a témákat. Bármit nem lehetett előadni.

Milyen kötelezettségeik voltak az iskolázások mellett?

Kultúrműsort kellett készítenünk a párt évzáró gyűléseire. Akkor még működött a nőszövetség, ennek a rendezvényein is szerepelni kellett a diákoknak. Karácsonykor csak a télapót ünnepeltük. Akkoriban más szellemben tartottuk meg a karácsonyi ünnepségeket az iskolákban.

Mennyire tartottak a rendszertől, feszélyezett volt a tanári kar?

Megszoktuk, természetes volt. Tudtuk, hogy mit szabad és mit nem. Csiliznyáradon kis közösség voltunk, négy pedagógus és egy napközis nevelő. Mi nem politizáltunk, csak tettük a dolgunkat. A rendszerváltás után persze egész más lett a tananyag.

Mi volt a legnagyobb változás?

Az, hogy eltűntek a Lenin-idézetek, és már nem kellett dicsőíteni a pártot. Az is újdonság volt, hogy a rendszerváltás után a pedagógusok választhatták meg az igazgatót, nem a rendszer jelölte ki az iskola vezetőjét. Mindenki tudomásul vette a szavazás eredményét. Az is furcsa volt, hogy újra bevezették a hitoktatást az iskolában, ami a régi rendszerben nemkívánatos oktatási óra volt.

Furcsa volt megválni az „elvtárs” megszólítástól?

Igen, ez elég hosszú folyamat volt, nem ment egyik napról a másikra. Nehéz volt megszokni, hogy már nem kell használnunk, nem úgy köszönünk egymásnak, ahogy azelőtt. Egy nagyvárosban, illetve az országban máshogy zajlott le a fordulat, mint a mi kis településünkön. Itt nem érzékelték olyan hirtelen a változást, fokozatosan álltak át az emberek.

Volt forradalmi hangulat Szapon '89 novemberében?

Nem volt, a lakosok az új rendszert is elfogadták. Az idősebbek hasonlították, hogy milyen volt a kommunista rendszerben, milyen lesz az új. Mindenkinek más volt a véleménye. De itt semmi rendkívüli nem történt, ez egy nagyon békés község. A lakosok nem vettek részt a tömegrendezvényeken. A csilizradványi és a csiliznyáradi iskolában sem volt ilyen hangulat.

Mennyire lehetett megőrizni a vallást a szocializmusban?

Gyerekkoromban vallásosnak neveltek. Az egész család katolikus volt, a rokonok a kommunizmus és a szocializmus alatt is jártak templomba, mert nem volt pozíciójuk. Egyszerű munkásemberek voltak, nem volt mit veszteniük. Ám én pedagógusként nem járhatam templomba és a gyerekeim sem. A rokonsággal azért volt nézeteltérés, mert ők nagyon vallásosak voltak, mi azonban ezt nem engedhettük meg magunknak. Végül elfogadták, hogy nem mehetünk isten házába. Hogy mi a négy fal között hogyan ünnepeltünk, ahhoz senkinek semmi köze nem volt, ez a mi egyéni dolgunk. Megtartottuk otthon a régi hagyományokat karácsony estéken a családban. De az, aki vezető állásban volt, vagy pedagógusként dolgozott, nem gyakorolhatta nyilvánosan a vallását. Ugyan nem tudok példát arra, hogy valakinek baja származott volna ebből, csak azt tudtuk, hogy nem szabad. Ma már járok templomba.

Mennyire bíztak meg egymásban a lakosok?

Néhány emberrel szemben nem volt meg a bizalom. Lehetett hallani olyan hangokat egyesekre, hogy ezzel vagy azzal vigyázni kell. A faluban semmi kirívót nem tapasztaltam, olyanról sem tudok, hogy meghurcoltak volna valakit.

Beszéljünk a gyerekekről, hiszen pionírvezető volt. Mindenki számára alapvető volt, hogy csatlakoznak a gyerekei a mozgalomhoz?

Igen, nekik megtiszteltetés volt, ha valamilyen feladatot elláthattak. A rendszer utolsó éveiben mindig a pozsonyi Slavínon volt a pionírvatás. Ilyenkor egynapos iskolai kirándulást szerveztünk a fővárosba. Megnéztük az állatkertet, hajókáztunk, Ligetfaluban is voltunk. A gyerekeknek ez nagy esemény volt. Akkor még az ifjúsági szervezet, a SZISZ is működött a faluban.

Mi maradt ezekből a szervezetekből a rendszerváltás után?

Semmi, nagyon gyorsan leépültek. Megszűntek a járási pionírházak, és az utolsó évben, amikor Csilizradványon tanítottam, már nem fektettek hangsúlyt a gyűlésekre. Csiliznyáradról még rendszeresen

el kellett járni a negyedéves összejövetelekre. Tagsági díjat szedtünk, ugyanúgy, mint a mai szervezetekben.

Miről szólt egy-egy ilyen gyűlés?

Voltak csoportfoglalkozások, de mindig akadt közeli ünnep, amire kultúrműsorral készültünk. Októberben volt a hadsereg napja, november 7-én a nagy októberi forradalomra emlékeztünk. Decemberben jött a télapó, megtartottuk a februári győzelem napját, és természetesen május 1-jét, a munka ünnepét. Talán az volt a legnagyobb változás, hogy május 1-jén már nem volt felvonulás. Mindig zeneszóra ébredtünk, összegyűlt a nép, felvonult a falu. Nekem még most is furcsa, hogy nem szól a mikrofon. Ki kellett díszíteni a házak ablakait. A községházán adtak zászlót, krepppapírt, kis plakátokat. Mindenki a saját ízlése szerint díszíthette az ablakot.

Május 1-re nagyon sokan emlékeznek. Ön szerint mi az oka annak, hogy így megmaradt az emberek emlékezetében?

Akkor összetartottak az emberek, a felvonulás után eldobálták a transzparenszeket, és mentek szórakozni. Mindenki a települése szerint volt besorolva, mi Nagymegyerhez tartoztunk. Az együttmenetelés és a szórakozás barátságokat is hozott.

Hiányzott, amikor már nem kellett felvonulni?

Nem azt mondom, hogy hiányzott, inkább furcsa volt, hogy nem kell menni. Sokan kötelességnek vették és szidták a programot, senki nem hiányozhatott a felvonulásról. Nincs bennem hiányérzet, hanem inkább egy különös érzés, mert ez is megszűnt. Akkor napokig-hetekig készültek rá az emberek, és ma ennek alig van nyoma. Ugyan most is vannak rendezvények, majális és fát is állítanak, de ez a nap már nem olyan, mint régen. Nincs kötöttség, szabadabban szórakoznak.

Szabadságérzetet adott az, hogy valami már nem kötelező?

Bizonyára. Eleinte ez furcsa volt, csak később tudatosult jobban az emberekben, hogy mennyi mindenre köteleztek bennünket. Annak,

aki teljesítette a kötelességét, természetes volt. Utána már felesleges azon siránkozni, hogy mit hogyan kellett volna csinálni.

A májusi felvonuláson kívül milyen nagyszabású eseményre készültek még?

A szpartakiádára, ami négyévente volt, szintén komolyan készülünk. Minden iskolában kijelölték, melyik pedagógus felelős a szervezésért. A felkészülés nem volt egyenlő a testneveléssel, de legtöbbször abból az órából csíptük le az időt. Megkaptuk a zenét, aminek egyes szakaszait begyakoroltatták a pedagógusok a gyerekekkel. Valódi koreográfia volt zászlókkal, szalagokkal. A gyerekek élveztek. Senki nem gondolná, hogy az egyes iskolákban, szakaszonként betanult műsor valami egységet alkotott az előadásnál. Persze nem elsőre, nagyon sokszor el kellett mennünk Nagymegyerre, és gyakoroltuk.

Mi lett azokkal a szikrákkal, akiket a rendszerváltás után pionírrá avattak volna?

Semmi, az utolsó évben már avatás sem volt, megszűntek a gyűlések. A régi, jól bevált foglalkozások megmaradtak. Gesztenyegyűjtés, valamint karnevált, gyermeknapokat szerveztek. Ezek a rendszerváltás után is megmaradtak.

A gyerekeknek is szokatlan volt, hogy eddig készülni kellett, a fordulat után pedig már nem?

A gyerek tud lelkesedni. De úgy is fel tudja fogni, hogy örül, ha nem kell ott lennie. Ez a buzdítástól függ.

Van különbség '89 előtti és utáni diák között?

Akkor nagyobb volt a szigor és a fegyelem. Egyszerűbb volt a pedagógus munkája. Megvolt az összhang a szülők és a tanítók között.

Hogyan változott a tananyag?

Kiadták az új tantervet, fokozatosan kicserélték a tankönyveket. Ez eltartott egy darabig. Megváltozott a módszer a tanításban. Például a már említett Lenin-idézetek vagy a pártunk és kormányunk

jelszavai megszűntek, illetve eltűntek. Többet foglalkoztak a magyarság történelmével.

Erről is voltak iskolázások, felkészítették önöket arra, hogy már máshogy tanítsanak?

Persze, de szerintem mindenki tudta, hogy mit hogyan kell csinálnia, jött ez magától.

A régi rendszerben, ha átmentek Magyarországra, mit vásárolt általában?

Ruhákat, cipőket a gyerekeknek, mert ott ízlésesebbek voltak. Ná-lunk minden majdhogynem egyforma volt, a gyári konfekcióból megjelent egy sorozat, azt árulták.

A pedagógusnak adni kell a külsejére. Lehetett divatozni?

Igen, lehetett, működtek a varrodák, megjelent a Burda, lehetett ruhát varratni. Több ruhát, kosztümöt, blúzt varrattam magam is. Ma már az, akinek pénze van, bármit megvehet. Furcsa visszaemlékezni arra, hogy például hogyan jutottunk hűtőhöz, vagy arra, hogy színesétét csak az kaphatott, akinek volt ismerőse. A bútorokból sem volt nagy választék. Ma egy áruházban is nehéz választani, akkor pedig mindenkinek egyforma volt.

Merre jártak osztálykirándulásra az iskolából?

Pozsonyba, Komáromba, Patra, a fürdőbe, később már Budapestre is, szülői felügyelettel. A szakszervezet által színházba jártunk. Kirándulhattunk is Magyarországra, Moszkvába, a román vagy a bolgár tengerpartra lehetett menni. A szövetkezetből Harkányba jártak az emberek gyógyfürdőbe vagy a Tátrába. A pedagógusok is elmehettek gyógyfürdőbe, ráadásul ehhez a szakszervezet is hozzájárult.

Minden pedagógus tagja volt a szakszervezetnek?

Igen. Szerintem nem volt kérdéses a tagság, mert az emberek látták az előnyeit. Az év végi prémiumokat is a szakszervezet hagyta jóvá az igazgatók javaslata alapján.

Akkor is összejártak a pedagógusok, miután megszűnt a szakszervezet?

Igen, például pedagógusnapon, ma pedig nyugdíjasnapot is tartanak. Az akkori kapcsolatok megmaradtak.

Ön a Csemadokban is tevékenykedett. Milyen volt ott a változás?

Lemondott a régi vezetőség, utána újjáélesztettük a szervezetet. Újra működik a Vöröskereszt, véget értek a pangás évei. Változtak az emberek, a régiek kiöregedtek, újra aktivizálni kellett a fiatalokat. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy valami elmaradt, majd újrakezdődött. Kellott olyan az idősek közül, aki irányította ezt. Akkoriban teltház-as bemutatókat, előadásokat tartottunk, voltak író-olvasó találkozók. Ma annak is örülünk, ha eljön néhány ember egy-egy ilyen rendezvényre.

Össze lehet hasonlítani a két időszakot?

Össze lehet, de ha egy mérleg serpenyőjébe tennénk a múltat és a jelent, akkor nagyon sok az „is-is” vagy a „miért”. Annak a rendszernek is rengeteg hibája volt, de a jelenlegi sem tökéletes. A múltban a diák–tanító–szülő kölcsönösen tisztelték egymást. Akkor azért mindenkinek volt munkája, aki egy kicsit szorgalmas volt, építkezett, voltak kedvezményes kölcsönök a fiataloknak. Ma már nagyobb anyagi háttér kell hozzá. Nem volt jó, hogy a határátlépésnél nagyon szigorúan ellenőriztek. Hatalmas sorok voltak a határátlelőknél, papírt kellett kitölteni az értékeinkről, ékszerekről, be kellett írni, mit vettünk. De szerintem jobban kordában tartották a bűnözést. A szabad határnak millió előnye van, de hátránya is.

1994

(Részlet a községi krónikából)

Az 1994-es év a választások évének is mondható. 1994. szeptember 30-án és október 1-én választás volt a Szlovák Nemzeti Tanácsba. 1994. október 22-én népszavazás volt a privatizációra felhasznált pénzek eredetéről, ugyanis nagy méretet öltött az állami vagyon privatizációja, magántulajdonba vétele. 1994. november 18–19-én pedig polgármester- és önkormányzati választás volt.

Községben a választók száma: 418

Megjelent választók száma: 271

Érvényes szavazatok száma: 231

A polgármester 217 szavazatot kapott.

Szap községben a következő képviselők lettek megválasztva:

1. Vida Géza független jelöltként 162 szavazattal, szül. 1959-ben; foglalkozását tekintve gépipari technikus.

A Magyar Polgári Párt jelöltjei közül:

2. Dömény Erzsébet, sz. 1962, MPP	147
3. Bartalos Árpád, sz. 1959, MPP	138
4. Vida István, mérnök, sz. 1966, MPP	129
5. Benedek András, sz. 1954, MPP	122
6. Horváth Judit, sz. 1960, MPP	113
7. Tóth Edit, sz. 1964, MPP	112
8. Vida Mária, sz. 1951, MPP	111
9. Vida Barnabás, sz. 1973, MPP	101
10. Bartalos Irma, sz. 1952, MPP	99
11. Hamar József, sz. 1961, MPP	93
12. Bartalos Ilona, sz. 1952, MPP	72

Polgármester: Bartal Imre, sz. 1960

Alpolgármester: Vida Géza, sz. 1959 (független jelöltek)

A választási programmal összhangban folyamatban van a gázművesítés előkészítése, iratok, jóváhagyások bebiztosítása az engedélyekhez.

PKB és a Banka Haná szerződést kínál a pénzeszközök összpontosítására.

1994-ben 4 gyermek született, 1 fiú és 3 leány, az elhalálozások száma 9. A lakosság száma december 31-gyel 553 fő, házasságkötések száma: 3.

[A] Választási programmal összhangban megkezdődött a nagygyöpi vízvezeték felújítása, karbantartása, betonlapokkal való kirakása. A munkálatok a községi költségvetésből voltak pénzelve.

Ugyancsak a költségvetésből kapott pénzügyi támogatást a helyi sport-szervezet és az iskolák – alap és közép szinten.

Kerékpárút kiépítése kezdődik a Duna-töltés koronáján aszfaltozással. Közeli években „Nemzetközi turistakerékpárút” átadására kerül sor, ami a község turistaforgalmát is fellendíti. Tájékoztató táblák és térképek informálják a közlekedőket.

Bérbeadásra került a helyi Jednota vendéglő. A hely, amelyhez a falu lakosságának sok kedves emléke fűződik, hisz itt zajlottak farsangi bálók, vadászbalok trófeakiállítással, szilveszteri vígságok, nyugdíjas-találkozók és a szapi sörözgetések, generációs átalakuláson megy át. Az idősödő lakosság átadja helyét az új nemzedéknek.

Az őszi és téli időszakban folynak az évváró gyűlések, köztük az Önkéntes Tűzoltók Testületének ünnepélyes gyűlése, a helyi Vöröskereszt gyűlése Sághy Etel vezetésével, a CSEMADOK, a Jednota Fogyasztási Szövetkezet évváró taggyűlései.

A tagság részt vesz az összejöveteleken, ami alkalom arra, hogy véleményyt cseréljenek, javaslatot adjanak a további munkára, és nem utolsósorban az emberi kapcsolatok ápolására. Ez idő tájt a „Nyugdíjasok találkozója” is tartalmaz programmal van megszervezve a helyi Művelődési Házban.

Változás a községi apparátus személyzetében: Hölgye szül. Vida Mária (1941) 21 évi munkaviszony után – segéderő a hivatalban, kézbesítő, takarító – egészségi okokból nem tudta folytatni nagy szorgalommal végzett munkáját, és fájó szívvel megvált a munkahelyétől.

A megüresedett munkahelyet 1994-től Horváth szül. Miklós Magdolna (1953) tölti be. Munkakörébe a központi fűtés üzemeltetése is beletartozik.

BODROGKÖZBŐL CSALLÓKÖZBE

Vida Gyuláné Mária 45 évvel ezelőtt érkezett Szap községbe Bodrogeközből, egy Királyhelmece melletti faluból, Bélyből költözött férje szülőfalujába. Elhagyta a keleti véget, hogy itt kezdjen új életet. Közel fél évszázada lakója a csallóközi kis falunak, ahova ez idő alatt szépen beilleszkedett. Jelenleg a helyi Csemadok alapszervezetének elnöke, ám régebben a községi politikába is belekóstolt.

Hogyan emlékszik vissza a nyolcvanas évek végére? Lehetett már előre érezni, hogy közeledik valamilyen változás?

A változás közeledtét nagyon is éreztem, mert megszűnt a munkahelyem, többedmagammal együtt elbocsájtottak az állásomból. Előtte Dunaszerdahelyen dolgoztam, és szinte teljesen kimaradtam a falusi történekekből. Városban azonban érezhető volt a forradalom közeledése. Ott voltunk a kollégákkal a kultúrház előtti tüntetésen, csörgettük a kulcsokat. Emlékszem, hogy nagyon hideg volt, majd megfagyunk, a kollégák bementek a Jednotába, és vettek valamilyen laposüveget, hogy egy kicsit felmelegedjünk.

Hogyan szerveződött a társaság a dunaszerdahelyi tüntetésre?

Már nem emlékszem, ki volt ennek a kezdeményezője, de mentünk a kollégákkal együtt, kollégák, kolléganők, aki tudott, ott volt velünk.

Szórakozásból mentek ki, vagy mert komolyan gondolták és egyetértettek a követelésekkel?

Mindig figyeltem a politikai eseményeket, érdekeltek a hírek, hogy mi történik körülöttünk. Tudtuk, mit követelnek Prágában, hallgattuk a beszédeket Dunaszerdahelyen is. Szapon nem érezhettem a politikai élet változását, ugyanis a munkahelyemen töltöttem az időm nagy részét.

Akkor szinte nem is volt otthon?

Este ötkor hazaértem a munkából, itthon a férjem és az apósom vártak, később a gyerekek. Éppen ezért inkább a kollégákkal, a cégben

éltem meg a változás napjait. Szerveződünk és mentünk, és tudtuk, hogy Prágából indult az egész, a tüntetések, az ifúság, Dubček... Mert hát én politikus voltam valamikor.

Politikus?

Igen, persze nem a szó szoros értelmében. Ugyanis amikor én még otthon érettségiztem, azonnal a Királyhelmeci Állami Gazdaságban kezdtem dolgozni. Mondhatni, még le sem érettségiztünk, már megvolt a munkaszerződésünk. Ezer korona volt a kezdő fizetés egy évig, persze ebből még levonták az adót. Az állami gazdaság intézője nem ragaszkodott hozzám, mert sem nőt, sem pedig kezdőt nem akart erre a funkcióra, de úgy gondoltam, majd én megmutatom neki, mit tudok. Annyira összefogtam az embereket, ment a munka, és voltak eredmények, hogy négy év után, amikor bejelentettem, hogy férjhez megyek és elköltözöm, nem akartak elengedni. Életem legszebb négy éve volt ez az időszak a munka szempontjából. Mikor már bizonyítottam a rátermettségemet, pártunk és kormányunk akarata az volt – így mondták akkor –, hogy bizony nőket is vegyenek be a pártba. Azt mondták, én kiérdemeltem, hogy a Kommunisták Pártja tagja lehetek. Aztán, amikor a lányomat megkereszteltettem a templomban már itt, akkor bizony be lettem hívatva a vezetőség elé.

Tehát meg sem kérdezték, hogy párttag akar-e lenni?

Biztosan megkérdezték, nem emlékszem már rá.

Behívták, mert megkeresztelte a lányát?

Pontosan, hiszen abban az időben a párttagoknak ezt nem lehetett, de én a családi béke érdekében tettem. Úgy voltam vele, hogy nincs vesztenivalóm, legfeljebb kidobnak a pártból, de nem így történt, maradtam tag továbbra is. Voltam aztán pártcsoportvezető Dunaszerdahelyen, és később a szakszervezetben is tevékenykedtem. A rendszerváltás után pedig a helyi MPP (Magyar Polgári Párt) tagja lettem (később MKP), és segítettem a tagság létszámának növelésében.

Tehát részt vett a községi politikai életben is?

Az valamikor akkor volt, amikor megalakult a helyi Magyar Polgári Párt szervezete, akkor kerültem bele a helyi politikába, majd két alkalommal az önkormányzati választásokon képviselő lettem, valamint indultam a polgármester-választáson is, mert úgy gondoltam, többet tudnék tenni annál, mint hogy ülök a gyűléseken és bólogatok.

Miért akart képviselő, polgármester lenni?

Elsősorban azért, mert MPP-tagként felkértek rá, és ahogy mondtam, mindig érdekelték a politikai események, a történések. Az időm is jobban engedte, sok éve itt éltem már, és a gyerekeim is nagyok voltak.

Ön szerint mennyire befolyásolta az itteni életet a rendszerváltás?

Fogalmam sincs. Mert addig, míg dolgoztam és a családdal foglalkoztam, nem folytam bele az itteni történésekbe.

Akkor valószínűleg nem volt nagy változás, mert arra minden bizonnyal emlékezne...

Biztosan nem.

1995

(Részlet a községi krónikából)

Az évszaknak megfelelően az 1995-ös év havazással köszöntött be. A kápolna melletti kanyarban a hó elérte az 1 méteres magasságot. Fiatalok, főleg a gyermekek élvezik a hó adta örömeiket, szánkózás a Duna töltésről, hócsaták, gyermekkacaj telíti a Duna utcát és a sportpálya környékét. Nemcsak a helyiek, de Dunaszerdahelyről és a környező falvakból is családok jönnek gyermekekkel élvezni a friss levegőt és a hóadta szórakozást. A Dunán zajlik a jég.

Községi önkormányzat jóváhagyta a költségvetést

Bevételek összege:	2.142.000 Sk
Kiadások:	1.705.000 Sk
Juttatás (dotáció) az állami költségvetésből	58.860 Sk
Néhány tétel: a földadóból	271.646 Sk
épületek adójából	88.510 Sk
közvilágításra	51.000 Sk
sportszervezetnek	55.000 Sk

Szükség van az észszerű gazdálkodásra a pénzeszközök takarékos felhasználására, u. i. a Nagymegyeri Körzeti Hivatal építkezési ügyosztálya 1995. június 30-án a ŽP 4/921/95 szám alatt kiadta a község gázművesítésére az engedélyt. A munkákat a versenytárgyalás győztese, Szegi Sándor vállalkozó megkezdte. Minden koronára szükség van.

A projekt az óvoda részére 21.700 Sk-ba került.

Az áramerősség ingadozása miatt fontossá vált egy további transzformátor létesítése a község területén. Többszöri mérés alapján az igény indokoltan bizonyult, így a Nyugat-szlovákiai Villamos Művek munkatársai a transzformátort megépítették.

A községi hivatal 1995. 6. 16-án kérvényezte a Szlovák Telefontársaság Dunaszerdahelyi igazgatóságán 1 nyilvános telefon létesítését, egyidejűleg azzal, hogy az önkormányzatnál napirenden van a telefonhálózat bővítése. Ez a kérés realizálva lett, és a művelődési ház bejárati ajtajánál a telefonkészülék fel lett szerelve, így mindenki igénybe veheti. Az 1991-es népszámláláskor mindössze 14 telefon volt a községben.

A medvei főúton villanyhálózat bővítésére került sor 240 méteres szakaszon 52.859 Sk ráfordítással.

A Községi Hivatal tetőszerkezetére sziréna lett felszerelve a központi szervek határozata értelmében. A sziréna használatáról külön rendelet van érvényben.

Az életkörnyezet védelme érdekében Gabčíkovo–Bősön megkezdődött a központi szemétkukák építése, melyhez a község 87.612 Sk-val járult hozzá. Elkészülte után a községből a szemeteskukák és a konténerek tartalma erre a helyre lesz elszállítva szerződés alapján. Jelenleg Albárra van szállítva.

Magángazdálkodási engedélyt (SHR) további személyek kérnek. 1995-ben Kulacs Dezső, Bartalos István, Köplinger Tibor és Vida Pál. A földterületek kiadását, kimérését a Mezőgazdasági Szövetkezet intézi.

Szap–Csicsó közti Duna-töltés rekonstrukciója zajlott le. Ehhez az önkormányzat 1995. október 18-án kiadta az egyetértőnyilatkozatot. Ezzel egyidejűleg megfigyelőszondákat építettek a talajvízszint ingadozásának megfigyelésére, mérésére.

A csilizradványi központtal működő körzeti orvosi rendelők, épületek községi vagyongra kerültek. Erről közösen döntöttek a Csilizköz önkormányzatai (138/91 Zb.). A működtető a Csilizradványi Községi Hivatal. A működés feltételeinek biztosításához a községek lakosainak létszáma alapján járulnak hozzá. A havi kiadás kb. 32.000 Sk. A rendelők üzemeltetésére átlag 5.400 Sk-ra van szükség havonta. 1995-ben az épületek gázművesítésére is szükség lesz.

A községben a munkanélküliek száma 13,9% az aktív lakosság számához viszonyítva. Szociális segélyen levők száma átlagosan 24 fő. Szociális juttatás havi átlagos összege 1482 Sk.

Szabóné Busánszky Sarolta felmentését kérte a helyi könyvtár vezetéséből. A leltárról és átadásról jegyzőkönyv lett írva 1995. 11. 8-án. A könyvtárban 3807 könyv van, ami a község tulajdona. Az új könyvtáros Horváth Judit (1976). A könyvtáros hetente 1 alkalommal 2 óra terjedelemben foglalkozik a könyvtári teendőkkel.

MI CSAK JÓ FOCIT AKARTUNK

A rendszerváltás előtt a futballszakosztály vezetője volt. A fordulatot követően az első demokratikus önkormányzati választások legidősebb képviselője a maga 45 esztendőjével. Busánszky Vince élete mindig a sport és természetesen a szülőfaluja körül forgott. Szerette a szapi embereket, akik összetartóak voltak. Ma már csak a nyugdíjas éveit élvezi...

Évekig a futballszakosztály vezetőjeként tevékenykedett, azok között volt, akik felélesztették a szapi focit a nyolcvanas években. Hogyan zajlott ez a folyamat?

1986 februárjában kezdtük újraalakítani a sportszervezetet Szapon, és elkezdtük építeni a sportöltözőt is [1986. február 16-án volt az alakuló ülés]. Amikor jött a változás 1989-ben, előtte még át tudtuk adni [1989. június 16-án adták át az öltözőt]. Azt akkor a falu pénzén építettük, úgy, hogy ketten-hárman összeálltunk, akik irányítottuk a munkát, és így zajlott az építés. Többen jöttek a falusiak közül segíteni az építkezésben.

Ma is lehetséges még az ilyen összefogás?

Szakra irigy volt mindenki. Olyan összefogás volt, annyira összetartó nép volt, hogy szinte minden munkát önerőből csináltunk. Volt egy istálló Nyáradon, amit nem használtak, azt szedtük szét, és annak a tégláiból épült fel a sportépület. A faluvezetés is bekapcsolódott a munkába és a szövetkezet is.

A szövetkezet hogyan segített?

Miklós Géza volt a Szap–nyáradai gazdaság vezetője. Neki a segítségével volt aztán ember mindenre, mert neki dolgoztak az etetők. Neki csak öt ember kellett a munkába, a többit elengedte, hogy tudjanak nekünk segíteni. Szövetkezeti segítséggel készülhetett el a sportépület teteje.

Mennyien fociztak a csapatban a nyolcvanas években?

Akkor tizenhét ember kezdte a csapatban, akik mind hazai focisták voltak. Ma már nincs ilyen sehol.

A sportépület átadása minden bizonnyal nagyban fellendítette a helyi sportéletet...

Nagyot lendített rajta, bizony. Teljesen a falu csinálta, a falu játékosai játszottak a pályán. Ugyan nem értünk el nagy eredményeket, de működött a futball. Abban az időben a foci társadalmi esemény volt, egész családok jártak ki a meccsre, jól összefogtak a falusiak. 50-60 helyi néző mindig volt.

A sport fellendült, zajlottak a mérkőzések, majd érkezett 1989 novembere. Változott valamit az élet Szapon a bársonyos forradalom hatására?

Nem nagyon. Ugyanúgy ment minden tovább, ahogy elkezdtük. Talán segítség jobban jött, legalábbis a polgármester által. De nem is pénzügyi segítségre gondolok, inkább arra, hogy biztosított autóbust, hogy az idegenben játszott mérkőzésekre el tudjunk jutni. Az anyagiakat nekünk kellett előteremteni, mert akkor még a mosónőt is mi fizettük. Évzáró sportbált, kártyaversenyt rendeztünk rendszeresen, és annak a bevételéből fizettük például a mosást. Megoldottuk magunk. Most már, ha idegen játékosok érkeznek a csapatba, még labdába se rúgnak, mindjárt pénzt akarnak kapni. Akkoriban meccs után beültünk a kocsmába, ittunk 1-2 sört, és mindenki ment haza. A játék öröméért játszottak a focisták.

Egyszerűbb volt a sportszervezetet vezetni a rendszerváltás után?

Sokkal egyszerűbb volt. Szerintem. Most már semmi másról nem szól az egész, csak a pénzről. Ha van pénz, akkor lehet csinálni, ha nincs pénz, akkor nem. Mindenki boldog volt, hogy focizhat. Sőt, hogy hazai csapatban játszhat.

Am ön nem kizárólag a sportszervezet élén vállalt tevékeny munkát, de az 1990-es önkormányzati választások alkalmával az első önkormányzat FMK-s képviselője is lett. Miért?

Az FMK már a '89-es változások után nem sokkal megalakult a faluban, aminek az egyik alapítója voltam. Arra gondoltunk néhányan, hogy ha már a sportszervezetben is dolgozunk, kéne valaki, aki az önkormányzatban is képviseli a labdarúgás érdekeit.

Akkor a döntés igazából csak a sport miatt született meg?

Igen, inkább a sport miatt, de aztán a falu miatt is. Érdekel, hogy mi lesz a faluval.

Mik voltak a tervek?

Nagy ígélet nem volt akkor, tenni akartunk a faluért, hogy az fejlődjön, működjön rendesen.

Milyen volt a munka a testületben?

Hasonló, mint most. A polgármester elmondta, milyen tervek vannak, mit szeretne fejleszteni, és megtárgyaltuk. Volt, amibe beleegyeztünk, volt, amibe pedig nem. De elég összetartó volt a testület is.

Viták vagy kellemetlenségek nem voltak?

Nem nagyon volt jellemző, mind a falu érdekeit néztük. Az sem számított, hogy ki melyen párt színeiben indult, mi elsősorban szapiak voltunk.

A rendszerváltás nagyon sok tennivalót hozott magával, és nagyon sok minden történt is. Szapon például a Palkovičovo megnevezést, melyet a település 1948-tól viselt, ismét „Szap”-ra változtatták. Hogy zajlott ez?

Arra emlékszem, hogy a szövetkezetben dolgoztam és a megyeri Rostás [*László – nyugdíjazásáig túlnyomórészt építésvezetőként dolgozott – ebből 25 évet a csilizradványi szövetkezetben*] emlegette, hogy ők kérvényezni fogják a Velký Meder név visszavételét a jelenleg használt Čalovo helyett. Kérdezte, mi miért nem teszünk ugyanígy.

Ki hozta ezt fel akkor a gyűlésen?

Arra már nem emlékszem, de az biztos, hogy szóba jött a gyűlésen, és mind egyetértettünk, hogy vissza kell venni a Szap megnevezést.

Nehéz volt elérni, hogy a régi nevet használhassák?

Nem volt nehéz. Rávetttük a polgármestert, Bartal Imrét, hogy intézkedjen. Még petíciót is indítottunk.

Milyen témák voltak napirenden a képviselő-testületi üléseken?

Elsősorban a víz problémáját kellett megoldani, hiszen nem volt vezetékes víz mindenhol a faluban. A legtöbben kutakról húzták a vizet. Aztán a Sáros-tóval volt probléma, az a szövetkezethez tartozott.

A változás utáni első évben 59 ezer csehszlovák koronát költött a falu kultúrára. Fellendült a kulturális élet a községben, vagy addig sem volt ezzel probléma?

Nem volt hiány kultúrában, hiszen emlékszem, gyerekkoromban színdarabot játszottunk, Miklós Anna tanító nénivel tanultuk be. Búcsú mindig volt, amióta az eszemet tudom. Bálok és különböző rendezvények is zajlottak.

Szabad lett a gazda, lehetett vállalkozni, amit néhányan ki is használtak. Jót tett ez a községnek és a közösségnek?

Nem igazán volt ez jó lépés. Aztán lett annyira széthúzó a falu népe. Mert az egyiknek jobban ment, mint a másiknak, lettek kisebbek és nagyobbak. Addig az egész járásban Szapot nézték a legrendesebb falunak, de ez megváltozott. Nyílt abban az évben cipőüzlet is, jártak is oda az emberek vásárolni. Aztán volt egy cukrászda, összejártak az emberek, gyakran találkoztak ott. Most már nincs ilyen, egyre kevesebbet járnak össze az emberek. Ma már a legtöbben kocsmába is azért mennek, hogy találkozzanak ismerőssel, beszélgessenek egy kicsit, ha éppen van ott valaki, akivel lehet. Mert nincs más hely.

1991. augusztus 3-án megáradt a Duna. Persze nem olyan árvízről beszélünk, mint 1965-ben, mégis gondot okozott ez a jelenség. Hogyan emlékszik vissza?

Arra emlékszem, hogy a töltés tetejéig feljött a víz. Aztán jöttek az emberek, homokzsákokat kellett tölteni, és azt hordták a víz megállítására. Akkor veszélyes volt a falu végén.

Akkor már javában épült a bősi vízerőmű. Nem okozott ez önöknek problémát?

Elvették a földjeinket azon az oldalon, kifizették 40 fillérrel. Ha tettett, ha nem, el kellett adni.

Milyen volt akkoriban képviselőnek lenni? Volt valamilyen tekintélye az embernek?

Nem volt, dehogy. Ugyanolyan emberek voltunk, mint mások. Nem volt olyan, hogy felnéztek ránk, vagy bármi, csak azért, mert képviselők vagyunk.

Nem zaklatták itthon a lakosok különböző kérésekkel, amiket el akartak intéztetni?

Nem volt ilyen, ha valaki valamit akart, azzal inkább a polgármesterhez ment.

A rendszerváltás után megnyíltak a határok is. Többször jártak át?

A rendszerváltás előtt ki kellett tölteni egy papírt, ha át akartunk menni a határon, hogy mit viszünk, a pénzt el kellett rejteni akár a zokniba is, főleg, ha az ember többet vitt, mint amennyit bevallott. Utána szó se róla, könnyebb volt. Mentünk kirándulni.

Valószínűleg megnőtt az autóforgalom is, hiszen nagyon sokan jártak át a falun, hogy Győrbe jussanak.

Itt van forgalom, meg volt is. Mert aki Bős felől jön, mind átmegy Szapon és Medve előtt felmegy a hídra. Most is éppen úgy van.

Megszaporodtak az építkezések a faluban?

Nem nagyon épültek itt házak akkor sem. Mi is a hetvenes években építkeztünk, ahogy a legtöbben. Azelőtt ez csak rét volt, itt játszottunk gyerekként. Most is csak egy-egy új házat látni, a zöme már régi.

Jártak annak idején május elsejei felvonulásokra is közösen a focicsapattal?

Úgy a csapattal nem, de akkor ment mindenki, Szapról természetesen Nagymegyerre. Nem volt az rossz, találkoztunk ott ismerősökkel, barátokkal, olyanokkal is, akiket rég nem láttunk, és elbeszélgettünk, szórakoztunk, jól éreztük magunkat. Olyan volt, mint egy népnünpély. Vinnünk kellett a zászlót, a transzparenszet.

Ezeket itthon készítették?

A szövetkezet készítette. Ott kaptuk őket, meg adtak 100 koronás kupónt és új monterkát.

A következő, 1994-es választáson már nem indult az önkormányzati képviselői posztért. Miért?

Úgy gondoltam, átadom a fiataloknak a helyet, dolgozzanak ők. Nem volt rossz amíg tartott, de beleuntam. Éppen úgy, ahogy a futballba. Ott is átadtam a funkciót, úgy gondoltam, csinálják a fiatalok.

1996

(Részlet a községi krónikából)

Az ország demokratikus átalakulásával összhangban folyamatban van a föld- és a területrendezés a csilizközi községek kataszterében. Földtulajdonosok az EFSZ-ben közösen használt földekből magángazdálkodás céljára kivették a tulajdonrészüket, ezért területmódosító határozatra volt szükség. Iratok az archívban 2/96, 3/96 szám alatt.

Község költségvetése:

bevétel: 1.752.000 Sk, kiadás: 1.566.000 Sk

Juttatás az állami költségvetésből:

63.030 Sk

Gázművesítés pénzügyi fedezetére a Banka Hanába 200.000 Sk van lekötve 3 hónapos ismétléssel 7,5% kamattal, a VÚB-ban ugyancsak 1 hónapos ismétléssel 5,0% kamattal 200.000 Sk.

Ebben az évben került sor a PKB által kibocsájtott konvertibilis kötvények részvényre váltására. A község 20.000.- Sk értékű részvénnyel rendelkezik.

Az AGS Dunstav helyi üzeme építkezési blokk előállításának kitermelésével tervezi szélesíteni termelési kapacitását, ennek érdekében a munkavégzéshez fedett munkaterületet épít. A község 1996. 6. 7-én adott beleegyezést az építkezéshez. Egyidejűleg megindította az üzem gázművesítését is. A dolgozók létszáma 22 fő, az üzem vezetője Dombai Róbert.

A Nagymegyeri körzeti szociális hivatal kimutatást vezet a lakosság foglalkoztatásának arányáról és a szociális juttatásban részesülőkről. 1996-ban az átlaglétszám 20 fő, a juttatás összege 1.436 Sk. A munkanélküliek aránya 16,5% és 13,6% közt mozog az 1996. szeptember 30-i adatok szerint. Az aktív munkaerő létszáma 278 fő.

A község költségvetését gyarapítja a játékautomatákból származó bevétel, 1 gép után az évi bevétel illeték formájában 40.000 Sk. Átlag 2-3 gép szolgál a szórakoztatásra.

E bevételek hozzájárulnak ahhoz, hogy az önkormányzat tudjon nyújtani pl. könyvkiadásra 5.000 Sk-t, plébánia tetőszerkezetének javítására 10.000 Sk-t.

1996. május 12-től újra van református lelkész Szapon. 1964. május 21-én 83 éves korában elhunyt Csekes Béla református lelkész, azóta hiányzott az állandó lelkész a Szap-nyáradai gyülekezetből. A szolgálatot beszolgáló lelkészek végezték. Dr. Mikó Jenő, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház püspöke ünnepélyes istentisztelet keretében kibocsájtotta lelkipásztori szolgálatra

Borsicky sz. Vida Juditot,

aki a Budapesti Hittudományi Főiskolán szerezte diplomáját, s a fenti dátumtól a helyi gyülekezet lelkipásztora lett. Ugyancsak ebben az évben került sor a paplak felújítására, amelynek anyagi fedezetét és a munkák kivitelezését a Csilizközi Mezőgazdasági Szövetkezet biztosította a földek bérleményének értékében, valamint a községi önkormányzat pénzügyi támogatásával. Önsegélyes alapon az egyházközösség tagjai segítették a munkálatokat.

Az év folyamán különböző kulturális rendezvények, bálók, évvárók – CSEMADOK, SPORT, TŰZOLTÓK, VÖRÖSKERESZT vannak a helyi művelődési házban.

Egyik ilyen, a község által is támogatott rendezvény a „nyugdijas-találkozó”, melyre 1996. november 29-én került sor. A rendezvényre kulturális programot az óvoda és az alapiskola tanulói hoznak. Jelen van Dr. Kiss László körzeti orvos és neje (egészségügyi nővér), akik egészségügyi, aktuális tájékoztatójukkal tartalommal töltik meg az együttlétet. A közösen elfogyasztott uzsonna után kötetlen beszélgetés, nosztalgiazás teszi meg-hitté a hangulatot.

1996. április 24-én 100. életévében elhunyt Bartal Józsefné szül. Csicsay Erzsébet (Böske néni). Vártuk a 100. születésnapját – ami 1996. május 4-én lett volna. Sajnos korábban távozott az élők sorából.

1996-ban a születések száma 8, elhalálozás 2, elköltözöttek száma 12, házasságkötések száma 11.

Időjárás: április 1-én havazott, nehezen tavaszodik, a tél viszont korán jelentkezett, u.i. november 26-án már nagy havazás van.

NEM KOMMUNIZMUS VOLT, HANEM NEKEMIZMUS

Bereczky Erzsébet ötéves megszakítással nyugdíjazásáig a csiliznyáradi szövetkezetben dolgozott. Otthon is tartottak állatokat, de azt is kipróbálta, hogy milyen a határ túloldalán, Győrben munkát vállalni. Mindig egyszerű ember volt, soha nem törekedett többre, mint arra, hogy tisztességes munkával keresse meg a kenyérre valót. Neki teljesen mindegy volt, változik-e a rendszer vagy sem, a munka mindig egyforma volt.

A nyolcvanas évek elején Győrben dolgozott a Rábatextilben. Megunta a szövetkezeti munkát?

Akkor sokan jártak át a környékről Győrbe, buszokkal hordták a munkásokat. Láttam, hogy a nők szép ruhákban, kiöltözve járnak, és kíváncsi voltam, milyen ott dolgozni. Öt évig jártam Győrbe.

Miért döntött úgy, hogy visszajön?

Itthon állatokat neveltünk, disznókat, kecskét, tehenet. Sok volt a munka. Amikor az éjjeli műszakról hazaértem, itthon még el kellett látni a jószágot, így hosszúra nyúlt a munka. Hívtak vissza az állatokhoz Csiliznyáradra a JRD-be, a férjem is ott dolgozott, így mentem.

A szövetkezetben teljesíteni kellett az ötéves tervet? Milyen volt ez?

Nem kommunizmus volt, hanem nekemizmus. Volt, hogy azt sem tudták, hány hektár föld van bevetve. Ennyi volt a termés, és jól van. Nem számított, ha többet arattak le, mint amennyit terveztek. Az sem, hogy több-e a tehen, vagy két disznóval több malacozott-e le. Gazemberség akkor is volt. Én elégedett voltam a munkával. Mindenhol alkalmazkodni kell, nem lehet mindenki főnök.

Milyenek voltak a munkatársak, a szomszédok?

Összetartók voltunk, nem úgy, mint most. Szerettem elbeszélgetni az idősebbekkel, meg mindenkihez volt egy-két jó szó. Most már

nincs így, mindenki kimerült. Persze hogy kimerültek, ha hajnaltól hajnalig a tévét nézik. Azelőtt nem küldtek el senkit a munkából, aki dolgozott. Akkor még kellett a munkás. Kis Zetor traktorok voltak, azoknak nem volt ilyen teljesítményük, mint a mostani gépeknek. Most tizenkét-tizenhárom munkás van a faluból, azelőtt meg a JRD volt a minden, a falu is felvirágzott belőle.

Volt meghatározott munkaidő?

A gazdaságban mindig volt mit tenni, meg itthon is, ekkora telken, és a munkát mindenhol el kellett végezni, bármennyi időbe is került. Azért kell az óraátállítás, hogy a paraszt dolgozhasson.

Hogy emlékszik vissza a multságokra, a májusi felvonulásra?

Mi minden bálon ott voltunk. Májusban még a házakat és a bicikliket is kidíszítették. Volt olyan, aki befűzte a küllőket színes szalaggal. Kitararították és feldíszítették a traktorokat. Ma érdekel valakit, hogy elmenjen egy jó bálba? Már a zenekarok sem olyanok, mint akkor. Összetartás sincs. Mintha kiveszett volna az emberség a falusiakból.

Érzett valami változást a rendszerváltás után?

Szerintem nem volt semmi, mi szó nélkül tettük a dolgunkat.

Hányan dolgoztak akkor a szövetkezetben?

Azelőtt voltunk ötvenen is JRD-sek, de ma már ember sem kell. Régen az ekonómusok elérték a tyúkfarmon, ott voltak még az állatgondozók és a csoportvezetők. Később már a JRD-iroda is kicsi lett nekik. Ma azért nem kell az ember, mert ezek a nagy gépek mindent visznek egyben. Rajta van a simító, a fogas, a hanttörő, a kultivátor... minden, ami a földmunkákhoz kell. A permetező olyan, mint egy igen nagy madár, amikor kitarja a szárnyait. Azelőtt három-négy ember kellett erre a munkára. Az ötvenes évek végén és a hatvanas években voltak a Škodák, olyan zöld, katonaszínű traktorok. Utána jöttek a Zetorok, aztán a nagy Škodák, most meg ezek a nagy kerekű istennyilák. Ami elvisz egyszerre három hektárt egy hosszú földön, arra elég egy ember.

Mikor éltek jobban az emberek, akkor vagy most?

Akkor is élni kellett, és dolgozni. Volt, amikor két-három hónapig nem fizetett a JRD, azt is ki kellett bírni. Most hányan bírnák ki? Minden modern, de mégis minden elmaradott. Ha valaki dolgozik, annak fizetnek, és azt kell beosztani.

1997

(Részlet a községi krónikából)

Az 1997-es évet községfejlesztésre való törekvés jellemzi, ami kulturális és gazdasági téren egyaránt megnyilvánul.

A községi költségvetésből: bevétel 1.772.000 Sk, ebből állami juttatás 94.610 Sk, kiadás 1.633.000 Sk. Meg lett építve a Medvei út melletti víz-elvezető 78.086 Sk-ért, vízelvező Nagygyöpon 35.338 Sk-ért. Vásároltunk fűnyírót 12.337 Sk-ért, szemeteskukákat 29.335 Sk-ért, mindezek mellett sporttámogatásra 100.367 Sk, egyéb támogatásokra 15.862 Sk, iskolatámogatás 9.491 Sk, gyermeknapi rendezvényre 9.576 Sk, falunapi rendezvényre, valamint címerre, zászlóra, pecsétre 153.907 Sk-t lett fordítva. A falu történetének megírására, feldolgozására Végh Ferenc, szapi születésű győri [hely]történész részére eddig 39.616 Sk lett fordítva.

Mindez csak néhány adat a községi költségvetés merítéséről.

1997. augusztus 30. nagybetűs ünnepként íródott be Szap község történelmébe. Egy 19. századbeli pecsétnyomat alapján a községnek címere lett. A címer mellett elkészült a község zászlója és pecsétje is. Kutatómunkát a Budapesti Országos Levéltárban Végh Ferenc történész végezte.

A községi szimbólumok felszentelésére és megáldására ökumenikus istentisztelet keretében került sor, Borsický Judit református lelkész és Benkocs Gábor róm. kat. plébános celebrálta templomi rendezvényen. Ezzel a falu lakossága főhajtással tisztelgett a múltnak.

Szap község címerét, zászlaját és pecsétjét a Szlovák Belügyminisztérium címerekkel foglalkozó bizottsága S-137/97 szám alatt bejegyezte a címertárba.

Szap község címere:

Zöld pajzson ezüstszínű, szárakkal összefonódó két palmaág között arany színű, nyitott, ötágú korona, felette ezüstszínű, kardot tartó páncélos kar.

Szap község zászlaja:

Három hosszanti sávot tartalmaz, melyek a címer alapszíneiből erednek. Ezeket a belügyminisztérium határozza meg azon okokból, hogy több községnek ne legyen azonos zászlója. A zászló összetétele egynegyed rész sárga, egynegyed rész fehér, kétnegyed rész zöld színből tevődik össze.

Az 1277-ben fellelt oklevélben MS Szap község pecsétje olvasható, ebből vonatkoztatóan kerültek kidolgozásra a szimbólumok.

A címeravató ünnepséget „falunapi” rendezvénysorozat követte, fogadással a művelődési házban, melyen jelen voltak a magyar pártok képviselői is. Délután sportrendezvény, este pedig szabadtéri zenés népmulatság zajlott egész hajnalig.

A helyi tűzoltótestület barátságot kötött a magyarországi Lébény község tűzoltóival, akik, Csaplár Zoltán polgármester, testületi tag vezetésével, jelenlétükkel megtisztelték a falunapi rendezvényt.

További rendezvényekre került sor az év folyamán: március 15-én az MSZH emlékünnepélyre, májusban az anyák napjának megünneplésére, veterán autók találkozója a Veterán vendéglőnél mintegy 50 autó részvételével, júniusban pedig gyermeknap zajlott a sportpályán.

Júliusban FIRESZ tábor a paplak és a községháza udvarán, termékbe mutatók, egészségügyi előadások, bálók, színházlátogatások tették hangulatossá a község lakosainak életét.

November „Tisztelet az éveknék” címszó alatt nyugdíjas-találkozóra került sor a helyi művelődési házban. Társalgás, emlékezés, kultúrműsor, vendégséggel körítve.

A gazdaságilag aktív lakosság nagyobb része a Csilizköz Részvéntársaság tagja, az Rt. székhelye Csilizradvány, elnöke Dr. Bozsaky László (1946) szapi születésű dunaszerdahelyi lakos. Az Rt.-hez tartozik a helyi gazdasági részleg, amely állattenyésztésre van szakosodva. 340 anyasertés után 6200 drb malacot választanak le évente. Mellékágazatban lakatosműhely működik 7-9 szakemberrel. Az ágazat vezetője Miklós Géza (1947).

1997. július 23-án a Duna hirtelen áradása következtében víz öntötte el a kerteket, az alacsonyan fekvő területeket. Időközönként megismétlődik ez a jelenség a falu életében, amikor szembe kell nézni a víz pusztító erejével.

A helyi futballcsapat bejutott a járási bajnokságba. Sportelnök: Tóth Elemér (1957).

A Szlovák Vöröskereszt helyi szervezete együttműködve az egészségügyi központtal rendszeresen szervezi az önkéntes véradáson való részvételt, általában évente 2 alkalommal.

Véradók: Soós Attila, Soós Tibor, Fülöp Péter, Fülöp István, Beke Tibor, Beke Adél, Kulacs Dezsó ifj., Sárközy György, Dávid István, Kovács János, Gaál Tibor, Bereczky Imre id., Szombathelyi Tibor, Tóth Attila, Sebő Imre ifj., Csicsay Zoltán, Bereczky Imre ifj., Fülöp Róbert, akik leggyakrabban adományozták a legdrágábbat, az életmentő vért.

„JÓL MEGVOLTUNK MI ITT, A SAROKBAN...”

A szapiak közül ki ne ismerné Vörös Piroskát. Ha valaki nem is tudja kiről van szó, ő biztosan tudja, ki kicsoda a faluban, ki kinek a gyermeke, az unokája. 1961 októberében kezdett a helyi nemzeti bizottságnál dolgozni, majd a rendszerváltás után is a községi hivatal munkatársaként, illetve anyakönyvvezetőként tevékenykedett egészen 2008-as nyugdíjazásáig. Negyvenhat évet töltött hivatalnokként, lelkiismeretesen és lelkesen végezte a munkáját. Neki köszönhetjük, hogy a községi krónika 2008-ig hibátlanul volt vezetve, hiszen időt és energiát nem kímélve írta meg a falu történéseit.

Az előző rendszerben is fenn kellett tartani a községet valamiből. Pályázati lehetőségek voltak akkoriban is?

Dehogyan voltak.

Akkor milyen anyagi forrásokból gazdálkodott a falu?

Például, ha építeni akartuk a kultúrházat, akkor arra jött dotáció, de már nem emlékszem, hogy mennyi volt. A szakemberek számlára lettek kifizetve, de sokan jöttek segíteni ingyen a faluból. Mindig a munkának éltem, igyekeztem a képességeim szerint a maximumot nyújtani. Ezt ki is használták néhányan, de nem zavart, mert mindig az emberekért voltam, és nagyon szerettem a közösségért tenni.

Negyvenhat évet dolgozni egy helyen, az önkormányzatnál, az egy egész élet. De tudta, hogy jó helye van, közel is lakott a munkahelyéhez...

Az is sokat jelentett. Meg aztán olyan szerencsétlenül alakult a sorsom, hogy a férjem korán elment, és ebből nem tudok kilábalni a mai napig.

A munka segített ezen az állapoton?

Nagyon sokat. A munkába szúrtam bele a fejemet, és amikor úgy éreztem, hogy nem bírok magammal, akkor még többet vállaltam. Mindenkinek, a nőszövetségnek, a helyi Csemadok alapszervezeté-

nek, a Vöröskereszt helyi szervezetének és más társadalmi szervezeteknek is segítettem, munkaterveket írtam, adminisztrációt végeztem, beszámolókat írtam. Aztán amikor jött a fiatalabb generáció, akkor már ezt a munkát ők végezték.

Érezték már a nyolcvanas évek végén, hogy közeledik a változás? Volt ennek valamiféle előszele?

Ez egy olyan kis falucska, hogy nem is tudom, más emberek foglalkoztak-e politikával vagy hasonlóval, azokon kívül, akiknek muszáj volt. Legalábbis én nem vettem ezt észre. Elfoglaltságom miatt sem emlékszem ilyen dolgokra, esetleg megnyilvánulásokra (a munka mellett édesanyámat is gondoztam).

Nem voltak akkoriban kommunistaellenes hangok, olyan emberek, akik felemelték a hangjukat és várták a változást?

Nem tudok erre felelni, mert nem emlékszem ilyenre. Csendes kis falucska ez, itt nem hallottam ilyen hangokat. Aztán lehetséges, hogy a fiatalok között akadtak néhányan, akik hallották a prágai híreket, nézték a televízióban a történésekről készült híradásokat. Ám hangosabb megnyilvánulásról én személy szerint nem tudok.

Többen vélekednek így, hogy nem vettek észre semmi kirívót...

Mi dolgoztunk, az egyik nap és a másik nap is. A rádióból, amit hallottunk, csak azt tudtuk. Itt jele nem volt a rendszerváltásnak.

A helyi nemzeti bizottság elnöke Bartal Imre volt. Ő sem mondott erről semmit?

Nekem nem mondott semmit, aztán hogy mit gondolt, azt neki kell elmondania. Itt szolidan ment az egész dolog, az átállás.

Megtörtént a változás 1989 novemberében, az úgynevezett „báronyos forradalom” hatására azért megváltoztak a dolgok. Nem uralkodott a faluban más hangulat?

Nem emlékszem ilyenre, minden ment tovább a maga kerékvágásában. Messze vagyunk Dunaszerdahelytől, Pozsonytól, mindenki el volt foglalva a saját problémájával.

A rendszerváltás után megnyílt a világ?

Lassan indultak a lehetőségek. Ez megmutatkozott a fejlesztésekben. A hivatalon belül az adminisztrációval kapcsolatban is biztosan voltak változások, de én szerettem a papírmunkát, mikor mit kívántak, azt elvégeztem. Nem emlékszem olyan intézkedésre, amit elrendeltek volna. Jól megvoltunk mi itt, a sarokban. Itt a nép mindig elfogadó volt, nem volt olyan érzésük, hogy lázadni kellene valami ellen. Ez van, ezt fogadtuk el, és próbáltunk alkalmazkodni.

Hogyan zajlott itt a rendszerváltás?

Szépen, csendesen. Ha valakinek más véleménye van, majd elmondja, de én ezt láttam, ezt tapasztaltam. A hivatalban akkor én voltam az adminisztratív munkaerő, meg volt egy takarítónk, aki, ha kellett, kézbesített is. Sokat dolgoztam, legalábbis mindenki ezt mondta. Nem volt idő a munkán kívül mással foglalkozni.

1990. október 1-én Palkovičovo visszakarta a régi nevét, „Szap”-ot. Ez hogyan történt?

Kérvényezni kellett. Volt egy nyilvános gyűlés, ahol elhatározták a résztvevők a lakosság nevében, hogy kérjük vissza a Szap nevet. A kérvényt elküldtük a belügyminisztériumhoz, aztán még egy alkalommal lett írva nekik, és végül elfogadták a kérelmünket, hogy „Palkovičovo” helyett ismét „Szap” legyen a hivatalos megnevezése a falunak.

Azért kérvényezték a rendszerváltás után, mert már lehetett ilyet kérni?

Igen, mert a változás után talán nyitottabbak voltak a hivatalok is. Mert akkor Csilizközben ugyanúgy visszakarta a nevét Patas és Nyárad is. Rajtuk kívül még Alistál és Nagymegyér, tehát Szappal együtt ez volt az első öt település.

Akkor ez pozitívuma volt a demokráciának?

Ez pozitívum volt, mert Szap mindig Szap volt. Persze aztán mindenkinek a személyigazolványába be kellett íratni a település névváltoztatását.

Az azért komoly munka lehetett...

Az is volt, plusz munka volt. Akkor Szapnak 550 körül volt a lakosainak száma. Most 530 körül van, ha jól tudom. Abban azonban biztos vagyok, hogy az 1961-es népszámláláskor 637 lakosa volt a falunak. Azóta pedig folyamatosan csökken.

Az 1990-es önkormányzati választások alkalmával 35 jelölből 12 képviselő lett megválasztva. Ők mind az FMK és az Együttélés színeiben indultak. A polgármesteri posztra pedig három jelölt pályázott, közülük ismét Bartal Imre nyerte a voksolást, akkor még a Kommunista Párt színeiben. Hogyan emlékszik az ezt követő időszakra, a munkára?

Jó volt, hogy ennyi jelölt indult, mert legalább volt kiből választani, ami fontos. Bennük volt valamennyire a tenni akarás. Persze megvolt az emberekben a gondolat, hogy ha bekerülnek a testületbe, akkor többet tudnak tenni. De azt mindig mondtam, hogy aki funkciót vállal, annak számolnia kell azzal, hogy a szabadidejéből áldoznia kell a köz dolgaira is.

1998

(Részlet a községi krónikából)

Az 1998 év a választások, a szavazások éve. 1998. szeptember 25-én népszavazás zajlott az állami vagyon privatizációjáról:

- villanyművek (Bratislava, Žilina, Košice)
- gázművek
- Transpetrol
- bratislavai áramszolgáltató

A szavazók névsorába bejegyzett 420 szavazóból jelen volt 15, ebből 10 az igen szavazatok száma, 4 a nem és 1 [az] érvénytelen szavazat.

Szeptember 25. és 26-án választás volt Szlovákia területén a Szlovák Nemzeti Tanácsba. 418 választóból jelen volt 403, a Magyar Koalíció Pártjára 385 voks lett leadva. Ebből Bugár Béla 76, Duray Miklós 38, A. Nagy László 34, Csáky Pál 43, Duka Zólyomi Árpád 26, Sárközy Klára pedig 26 szavazatot kapott.

A pártokból a HZDSZ, a KSSZ, a Demokratikus Baloldal 6, Szlovák Demokratikus Koalíció 7 szavazatot tudhatott magáénak.

Községi képviselő-testületi és polgármesteri választás

1998. december 18-án és 19-én. A jelöltek száma 21, ebből 12 képviselő lett megválasztva. Polgármesterjelöltek száma 2.

Választók száma 417, jelen volt 373 választó, ami 89,4%-os részvételt jelent. A 12 tagú képviselő testület tagjai:

- Vida Mária, szül. 1951
- Bartalos Elemér, szül. 1945
- Bartalos Ilona, szül. 1952
- Brezovszky Erika, szül. 1964
- Hamar Imre, szül. 1962
- Horváth Judit, szül. 1960
- Köplinger Mária, szül. 1976
- Sárközy Lajos, szül. 1955
- Soós Csaba, szül. 1972
- Tóth Edit, szül. 1964
- Vass Géza, szül. 1963
- Vida István, mérnök, szül. 1966

Polgármesterjelöltek közül:

Bartal Imre eddigi polgármester 220 szavazattal ismét polgármesterré lett választva.

Bartalos Árpád 142 szavazatot kapott.

Alpolgármester Vida Mária lett.

1998. augusztus 22-én került sor a 2. Falunap megrendezésére Szapon.

A Falunap műsora:

11 órakor ökumenikus istentisztelet a helyi református templomban. Jelen vannak a szlovákiai magyar párt, az MKP képviselői – Csáky Pál, Duka Zólyomi Árpád és Sárközy Klára.

15 órától szórakoztató műsor a falu főterén: citerazenekar,
  lovasbemutató,
  ökörsütés,
19 órától utcabál.

Kulacs Anna, fodrásznő, 1998. 7. 3-án megnyitja fodrász-borbély műhelyét. Igencsak szükséges e szolgáltatás, amit kortól függetlenül mindenki igénybe vehet.

Reklámtáblát helyezett el a Fő út mellett a bratislavai Akzent média Kft., ami 2.146 Sk bevételt hozott a község költségvetésébe.

A dunaszerdahelyi kórház intenzív osztályának 3.000 Sk van juttatva, lélegeztető gép vásárlásához.

5.200 Sk a tanulók ismeretterjesztő kirándulásra a csiliznyáradai alapiskola részére és 3.000 Sk magnetofon vásárlására a csilizradványi alapiskolának.

Szűnyogirtásra, permetezésre az önkormányzat 31.800 Sk-t fordított, amit a járási hivatal visszatérített a f. é. végéig.

Kidolgozásra és jóváhagyásra került a község életében először a „Piaci rendtartás”.

Hamar Márta (1962) általános árucikkekből széles választékkal rendelkező üzletet nyitott Fy–H–K–H megnevezés alatt, amivel a helyi szolgáltatások bővítését, vásárlási lehetőségeket gyarapítsa.

Védett területté lettek nyilvánítva a Duna menti erdők 1998. május 1-től.

Megjelent az első „Árverési Hirdetmény” március 17-én, – családi ház árverésére.

1998. november 30-ával gazdasági állatok, gyümölcsfák és bokrok összeírására került sor, melyet a SZK statisztikai hivatala szervezett.

Az összeírás eredménye a faluban: 1.144 tyúk, 98 csirke, 156 kacsa, 5 pulyka, 6 kecske, 197 sertés – ebből 90 anyakoca, 9 drb szarvasmarha – 3 tehén, 16 drb nyúl. Az állatok száma jelentős csökkenő tendenciát mutat.

Az összeírás alapján a faluban van: 587 almafa, 113 körtefa, 177 ószibarack, 256 sárgabarack, 70 szilva, 52 cseresznyefa, 67 meggy, 24 egres, 95 ribizli, 97 diófa, 53 málnabokor, a kertek területe 15,29 ha.

Község gazdálkodása a számok tükrében:

Az 1998-as költségvetés

bevételek: 1.863.000 Sk, teljesítés: 1.838.000 Sk

kiadások: 1.845.000 Sk, teljesítés: 1.582.000 Sk

Maradvány a folyószámlán december 31-én

VÚB, a.s., Dun. Streda 78.959,10

PKB Komárno 100.000 Sk

Tatra Banka Dun. Streda 110.063,08 Sk

Kölcsönözve 20.000 Sk (Balony)

Kintlevőségek, adótartozások összege:

nagyüzemek részéről: 305.740 Sk.

Kiadások merítéséről néhány adat:

autóbusz-várótermekre 77.000 Sk (3 drb)

fűnyírógép 10.919 Sk

fénymásoló 19.680 Sk

számítógép 19.909 Sk

KH – kultúrház tetőjavítása 38.160 Sk – nincs még befejezve, közvilágítás 38.579 Sk. Sportszervezet fenntartására 79.028 Sk, zöldövezetek karbantartása 38.696 Sk, hulladék karbantartása, szállítása 68.195 Sk, falunapra 12.698 Sk, temető karbantartása 12.697 Sk, gyermeknapi kiadások 4.044 Sk, nyugdíjas napra 14.055 Sk, illetve egyéb kult. tevékenység, falutörténet írásra 10.788 Sk, tűzoltóságra 13.403 Sk, hangszóró javítására 20.089 Sk, posta és a kazánház üzemeltetésére 59.638 Sk, a könyvtár működésére 17.006 Sk lett juttatva. További összegeket fordított a falu a bérek és a jutalmak finanszírozására.

Népesség:

Ami még nem fordult elő, 1998-ban egyetlen gyermek sem született Szap községben. Az elhaláztottak száma 6, elköltözöttek száma 10, beköltözött 2 személy, ebből kitűnik a lakosság létszámának csökkenő tendenciája. Házasságkötések száma 6.

Nyugdíjasok: Szlovákiában az öregségi nyugdíj átlaga 4.128 Sk. Az ország lakosainak 22%-a nyugdíjas. Az országos munkanélküliség 14%.

Nyugdíjasok helyi szövetségének 89 tagja van, a nyugdíjasok száma 130. Jól sikerült a nyugdíjas-találkozó[;] színházlátogatások, és más kulturális rendezvények, ünnepélyek vannak.

Aktívak az önkéntes véradók – évente 2 alkalommal van szervezett véradás, az idén május 26-án és december 8-án volt. Soós Csaba, Soós Attila, Kovács János, Kulacs Dezsó, Bereczky Imre, Sárközy György, Beke Adél, David István, Soós Tibor, Csicsay László, Szombathelyi Tibor rendszeres véradók.

TITOKBAN KERESZTELTÉK MEG A GYEREKEKET

Tóth Edit Szapon született, itt is él. Fiatalon már a helyi nemzeti bizottságon tevékenykedett, majd a bársonyos forradalom után, 1990-ben a Független Magyar Kezdeményezés színeiben lett önkormányzati képviselő. Huszonévesen talán meg akarták váltani a világot, talán csak a község fejlődését tartották szem előtt. Annyi bizonyos, hogy az 1989-es események nem hagytak komolyabb nyomot benne.

Tősgyökeres szapi lakosként mit csinált a nyolcvanas években?

1978-tól 1982-ig gimnáziumba jártam, majd azonnal a helyi szövetkezetben kezdtem adminisztrációs munkásként dolgozni. Később férjhez mentem, és 1983-ban megszületett a lányom. Fél év szülési szabadság után visszamentem dolgozni, mert így visszavettem ugyanarra a pozícióra, ahonnan távoztam. Ezzel együtt elkezdtem közgazdaságtant tanulni Nagymenyeren. Közben megszületett a fiam, majd fél év múlva ismét dolgoztam. Édesanyám vigyázott a gyerekekre.

A végéhez közeledtek a nyolcvanas évek. Érezték, hogy jön valamiféle változás?

Arra emlékszem, hogy tüntettek Prágában, majd Pozsonyban, meg a „to je ono” jelmondatra és a kulcscsörgetésre. De arra, hogy mi kint lettünk volna a tüntetésen, nem emlékszem.

A faluban nem volt megmozdulás? Senki nem ment tüntetni?

Nem tudok róla, mi biztosan nem mentünk. De érdekelt a politika, hiszen később beléptem a Független Magyar Kezdeményezésbe. Nem akartunk mi tüntetni, csak éltük a magunk kis életét. Egyedül voltam itthon a gyerekekkel 1989 novemberében, mert a férjemet akkor operálták Pozsonyban, és annyit mondott, nagy tüntetés van. El akartam menni hozzá a kórházba, de a barátja nem vállalkozott arra, hogy felvigyen Pozsonyba. Talán félt a zavargásoktól.

Foglalkozott politikával, hiszen 1990-ben önkormányzati képviselőnek jelöltette magát, és be is került a testületbe. Miért akar valaki 26 évesen képviselő lenni?

Mert már előtte is az voltam. Édesapám 1983-ban halt meg, ő is képviselő volt, én pedig az 1986-os választásokon már a jelöltek közt voltam. Mondhatni, megörököltem a pozíciót. Persze ez nem így működik, de úgy tűnt. Felkértek, és úgy gondoltam, miért ne. Meg hát ebben is nőtem fel, a felkérés pedig megtszertelés volt.

A változás előtt párttag volt?

Nem voltam, édesapám sem lépett be a pártba, én sem éreztem szükségét. A férjemet próbálták rávenni a belépésre, de ő sem akart. Pedig a funkciójánál fogva kellett volna, hiszen akkor a vezető beosztású emberek mind párttagok voltak. Még arra is emlékszem, hogy titokban kereszteltük meg a gyerekeket, mert nem nézték jó szemmel. A férjem addig húzta a belépést, míg jött a változás.

Miért lépett be később az FMK-ba?

Nem tudom, komolyan, már nem emlékszem rá. De biztosan jó ötletnek tartottam, különben nem lépem meg ezt a döntést.

A forradalom utáni első önkormányzati választások alkalmával 35 szapi akart bekerülni a helyi képviselő-testületbe, de csak 21-en jutottak be...

Talán mindenki a változásra számítva funkciót akart, tenni akarás volt bennünk...

Amikor az ember 26 évesen önkormányzati képviselő lesz, akkor igen, kell, hogy legyen benne egy ilyen tenni akarás? Az ember a falujáért akar tenni, vagy csak funkciót szeretne?

A falunkért akartunk tenni, ez volt bennünk. Én mindig a kultúra területén tevékenykedtem, sokáig a Csemadok helyi szervezetének életében is részt vettem. Aztán volt egy időszak, amikor egy jó ideig nem működött a helyi szervezet. Később Vida Marikával és Horváth Judittal újra beindítottuk a helyi Csemadokot. A férjem sportelnök volt, a barátja a tűzoltóparancsnok, és ilyen módon

összefogtuk a társadalmi szervezeteket. Bálokat rendeztünk, közös rendezvényeket.

Fiatalok voltak akkor, a mai szemmel nézve talán túl fiatalok is ilyen funkciókhoz. Manapság elképzelni is nehéz egy huszonévest, hogy ilyen szerepekben tetszelegjen.

Más világ volt akkor, nekünk is két gyerekünk volt. Más szemmel láttuk a világot, mint a mai huszonévesek.

Volt önökben egy olyan érzés, hogy meg szeretnék volna váltani a világot?

Lehetséges, hogy volt. Talán azt gondoltuk, mi fiatalok, hogy most, ha már demokrácia van, akkor segítjük a falut, hogy tovább fejlődjön.

Hogyan zajlottak a képviselő-testületi ülések?

Általában a polgármester beszélt a fejlesztésekről, a tennivalókról, mi pedig szavaztunk. Igyekeztünk mindent úgy csinálni, hogy a falunak jó legyen. Sokáig voltam aztán képviselő, majd 2010-ben indultam a választásokon a polgármesteri székért, ám nem sikerült elég szavazatot gyűjtenem [*Bartal Imre lett a polgármester 178 szavazattal, Tóth Edit 119 karikát gyűjtött – a szerk. megjegyzése*]. Akkor képviselőnek sem indultam, és később sem.

Mennyiben változott az utóbbi harminc évben az önkormányzati munka?

Biztosan változott, de nem tudnám megmondani, miben. Ám nem csak az, de nagyon sok minden megváltozott az utóbbi harminc év alatt.

Mennyiben változtatta meg a rendszerváltás a szapiak életét?

Nem tudom, megváltoztatta-e egyáltalán. Ugyanúgy dolgozunk, mindenki folytatta az életét, hajtja a pénzt. Talán annyiban változott minden, hogy többet kell dolgoznunk, és nincs akkora értéke a pénznek, mint volt.

1999

(Részlet a községi krónikából)

1999. január 15-én az újonnan megválasztott képviselők a 369/90 sz. törvény 26. paragrafusában értelmében letették az esküt, ezzel elkötelezték magukat a választók és a lakosság érdekeinek képviseletére.

Jóváhagyásra került a költségvetés, ami alapul szolgál a községfejlesztés megvalósítására.

Bevételek 1.876.000 Sk, kiadások 1.540.000 Sk. Juttatás az állami költségvetésből 52.610 Sk. Ezen pénzeszközök hivatottak a községi hivatal, az apparátus működtetésére, a közvilágítás üzemeltetésére, és a községi igazgatáshoz tartozó feladatok biztosítására.

Konkrét előkészületek vannak a régi kat. iskola átalakítására, „Imaház” létrehozására, részben közadakozásból, részben községi támogatásból, önszegélyes alapon. Megindult az engedélyezés folyamata.

Lázár Csaba (1966) helyi vállalkozó autólakkozó műhelyt nyit a saját portáján – bővül a helyi szolgáltatás.

Megyeri Alojz Szapról származó bõsi lakos a Fötéren „Újságárudát” nyit, 1999. 8. 31-én.

Felmérés indul a kanalizáció-szennyvíz elvezetésének megépítésére. 202 házat (családi) és 10 központi épületet érint.

Állami támogatásban családi ház építésére 4 családnak volt vissza nem fizetendő kölcsön folyósítva.

Gázművesítve lett a Jednota helyi élelmiszer-vegyeskereskedés üzlete.

1999. június 5-én „Gyereknapi” volt a sportpályán, a község 4.000 Sk-t fordított a gyerekek szórakozására. Augusztus 14-én „Falunapi” volt gazdag műsorral, vigadalommal.

Ebben az évben az önkéntes véradók 4-szer vettek részt a kórházban szervezett véradáson, esetenként 8-10 személy.

1999. december 31-el megszűnt az Állami Takarékpénztár helyi kirendeltsége.

Népesség:	születések száma	5
	elhalálozások száma	12

AKINEK FÁJÓ PONT VOLT A VÁLTOZÁS

Jozef Krištoffy Stomfáról (Stupava), a Malackai járásból került a Csallóközbe. 1947-ben a pozsonyi Állami Tanítóképző elvégzése után nem sokkal az akkori Palkovičovo községben kezdett tanítóként dolgozni. A bársonyos forradalom nagy változást hozott az életében, 1962-től 1989-ig a Csallóköz hetilap főszerkesztője volt, a párt járási struktúrájában is vezető szerepet töltött be, a rendszerváltást követően nyugdíjas lett.

Hogy került a negyvenes évek végén Szapra?

Mikor elvégeztem az iskolát, az első munkahelyem tanítóként Szapon volt. Akkor nem járt busz olyan gyakran, mint manapság. Akkor Bósról jöttem ide gyalog. Megmutatták nekem az iskolát, ami szörnyen festett. Volt ott egy nagy kályha, ahol borsót szárítottak, és rettenetes kosz volt. Ez augusztusban volt, és szeptemberben kezdeni kellett volna a tanítást. Elmentem Komáromba a Slobodík tanfelügyelő után, hogy elmondjam neki, nem tudok ilyen körülmények közt tanítani. Két hét múlva rendbe hoztuk az iskolát, és elkezdődhetett a tanítás. Hatvan gyerek volt akkor az iskolában.

Több mint hetven éve él Szapon, mit szeret itt a legjobban?

Szeretem az embereket, a vidéket. Szlovák vagyok, de szeretem a magyarokat, tisztелеm az itteni embereket.

A tanítás után közel három évtizeden keresztül volt a Csallóköz hetilap főszerkesztője, hogyan került a laphoz?

Annak idején Nyári Pista és Kmeť Mihály kerestek meg, hogy vezesse a lapot. Pongrácz Lajos volt előttem a főszerkesztő, és már korábban is jelentek meg írásaim a Csallóközben. Mivel az újság a járási pártbizottság lapja volt, ezért a forradalom után itt is vezetőcsere történt. Kanovits Gyuri vette át a lapot, én pedig nyugdíjba mentem.

Emlékszik a kollégákra?

Igen, akikkel sokat dolgoztam együtt, azokra a mai napig emlékszem. Többek között Nagy Évára, Bereck Jóskára, Mészáros Karcásra, Fogas Ferire, Kanovits Gyurira, Barak Lacira, Nyári Pistára, Navrátil Lubošra és Kmeť Mihályra is. Kedves kollégáim voltak. De sok más

barátom volt még, sokan jártak hozzám. Mindig nagyon jóban voltam az itteni emberekkel. Szép emlékeim vannak.

Igaz, hogy a pártvezetőknek is írt beszédeket?

Igen. Abban az időben ez szinte természetes volt.

1898 őszén Dunaszerdahelyen is változást követeltek az emberek. Gondolom, ön mint pártember nem volt a tüntetők között?

Nem, én nem tüntettem. Mindig azon dolgoztam, hogy az embereknek jobb legyen. Az volt a küldetésem, hogy segítsék másokon, és ezt önként vállaltam, semmit nem azért csináltam, hogy hasznom legyen belőle. Persze, akkor is voltak olyanok, akik visszaéltek ezzel. De nekem ez, valamint a munkám volt a mindenem. Már nem működik jól a memóriám, nem tiszták az emlékeim. Jobban emlékszem arra, ami jóval régebben történt.

Sokáig tartott megemészteni a változást?

Ez igazából mindig egy fájó pont marad számomra. Büszke voltam a munkámra, ezután egyik napról a másikra otthon maradtam, és a változással nyugdíjas lettem.

A nyugdíjas éveiben sem pihent. Mindig ilyen tevékeny volt?

Igen, igazából mindig elfoglaltam magam valamivel. Sok diáknak segítettem, például azzal, hogy átolvastam és javítottam a diplomamunkáikat. Pozsonyban a szépkorúak egyetemét látogattam. Mindig is érdekelt a filozófia, így azt és szociális munkát tanultam. Otthon vannak a diplomák, az átadáson a családom is ott volt. Szapon pedig a későbbiekben többedmagammal megalapítottam a nyugdíjas klubot.

Soha nem bírt nyugodni?

Mindig kellett csinálni valamit. A munkám volt a mindenem.

A szapiakat hogyan érintette a forradalom?

Itt mindig jó emberek éltek, akik szerettek és tudtak is dolgozni. Őket a forradalom nem érintette. Ezért is szeretek itt élni, mert szeretem ezeket az embereket.

2000

ezredforduló

(Részlet a községi krónikából)

1999. december 31-én éjfélkor átléptünk a 3. évezredbe. Ezzel nemcsak századfordulót, de ezredfordulót is köszöntött a FÖLD lakossága. Helyben szilveszteri mulatsággal, éjfélkor tűzijátékkal üdvözölték az eseményt.

Januárban az élet megy tovább, a Nap felkel, majd lenyugszik, a lakosság indult a napi teendők végzésére – munkába –, már akinek van munkahelye. Magas a munkanélküliek száma.

Községben megkezdődik a telefonhálózat korszerűsítése, üvegekbel vezeték földbe való lefektetése, majd Nyáradon a digitális telefonközpontra való rákapcsolás.

Megbeszélések, állásfoglalások (2000. 2. 18.) a szennyvíztisztító állomás megépítéséről Szap község kataszterében (Ercséd) 7 csilizközi falu 4.990 lakosa részére. (ČOV-DUCI)

A MIKROREGION–MEDZIČILIZIE–CSILIZKÖZ érdekvédelmi egyesülés megalapítása csilizradványi központtal. CÉL: fejlesztés a régióban, ČOV, sport, turisztika, ökológia, szociális alap kialakítása, kultúra. Tagsági alapba lakosonként 2 Sk-t kell elutalni.

Kialakításban az orvosi elsősegély-nyújtó állomás megszüntetése Nagymegyeren és rákapcsolás a dunaszerdahelyi kórházi mentőkre – megtörtént. Ugyanakkor törekvés-kezdemenyezés van a Nagymegyeri járás újraalakítására – sikertelenül.

Magyarországon, Gödöllő városában került sor a Magyar Polgármesterek III. Világtalálkozójára. A háromnapos rendezvény fő védnöke Dr. Gémesi György, Gödöllő város polgármestere, társszervezők között az első a Magyarok Világszövetsége. Bartal Imre, helyi polgármester is részt vett a találkozáson. Időpont: 2000. 6. 28–30.

A millenniumi év alkalmával elkészült a Millenniumi zászló. Az ünnepélyes zászlóbontáson részt vett a község lakossága.

[A] Község gazdasági helyzetét erősíti az állami dotáció 16.600 Sk, a játék automaták adójából 3 drb után 120.000 Sk, reklámtábla elhelyezése után 2.415 Sk.

Folyamatba van 3 családi ház építése: Bartalos Tamás, Bartalos Igor, Bartalos Péter.

[A] kerületi iskolatanácsba (Trnava) Vida István (szül. 1966) mérnököt delegálta a helyi önkormányzat (2000. 3. 20.)

2000. július 10-én Tóth Elemér többéves tevékenysége után lemond sportelnöki tisztségéről. [A] Sportszervezet vezetését Johancsik László veszi át.

Kulturális rendezvények:

Falunap augusztus 12-én, sportrendezvény, tűzoltógyakorlat, utcabál, gyermeknap június 10-én tartalmas programmal (honvédelmi verseny, aszfaltrajz, egészségügyi és tűzoltóprogram, diszkó). Moderntánc-tanulás heti 3 alkalommal a kultúrházban.

2000. november 24-én Katalin-bál, majd a sport szervezésében szilveszteri bál a kultúrházban.

Nyugdíjas-találkozó – megemlékezés, ajándékozás, ünneplés – tisztelet az éveknek.

2000. október 7-én került sor az első Római Katolikus Templom ünnepléses felszentelésére Szap községben. [A] templom az iskola – régi róm. kat. alapiskola átépítésével valósult meg, a helyi önkormányzat pénzügyi és egyéb pénzügyi támogatásával, valamint közadakozásból, nagyobb részt önszervezéses munkával. Csak a harangra 60.000 Sk-t adakoztak a hívők és a segítők. A szertartást a templomban Benkocs Gábor balonyi plébános celebrálja.

Népszavazás – Referendum 2000. 11. 11-én arról, hogy a SZNT végig vigye-e a megbízatását a választási időszak végéig, vagy 150 nappal a referendum után új választás legyen. 421 szavazóból jelen 1.

Új megnevezés: dunaszerdahelyi betonelemeket gyártó üzem részvénytársasággá alakult, megnevezése DUNSTAV a. s., így a Szapon lévő üzeme is ezt a megnevezést viseli. Az üzemrészlegnek 22 dolgozója van.

Lakosság: születések száma 6
                  elhalálozások száma 6
                  házasságkötés az Anyakönyvi Hivatalban Szapon – 4 pár.

Felhasznált irodalom

A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig. <http://adatbank.sk/lexikon/parlament-kepviselet/>
[Utolsó letöltés ideje: 2019. 11. 17.]

A. Nagy László: *Az 1989-es rendszerváltás szlovákiai magyar előzményei.* <https://uj szo.com/panorama/az-1989-es-rendszervaltas-szlovakiai-magyar-elozmenyei?fbclid=IwAR34vcFFwkTjWw98eB8ozq7kca8kg30JUYhtY-UQnYDuyjxcoV0fuWka1d4>
[Utolsó letöltés ideje: 2019. 11. 17.]

Fazekas József, Hunčík Péter szerk.: *Magyarok Szlovákiában, II. kötet. Dokumentumok, kronológia (1989–2004).* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum Könyvkiadó, Somorja–Dunaszerdahely, 2005.

Popély Árpád: *A (cseh)szlovákiai magyarság történeti kronológiája 1944–1992.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2006.

Végh Ferenc: *Nemesek faluja: Szap. Szap,* Református Egyházközösség, 2001.

Tartalom

Sorsfordító események árnyékában (előszó)	7
1989 (Részlet a községi krónikából)	13
Bartal Imre:	
„Jobb volt a régi rendszer, mindenkinek volt munkája...”	15
1990 (Részlet a községi krónikából)	21
Miklós Éva:	
Egyszer csak eltűnt a Lenin-összes	25
1991 (Részlet a községi krónikából)	29
Benedek András:	
Indult a polgármesteri székért, ma már nem tenné	33
1992 (Részlet a községi krónikából)	37
Bartalos Elemér:	
Megnyíltak a határok, jött a nyugati technológia	39
1993 (Részlet a községi krónikából)	45
Esztergályos Zsuzsanna:	
„Mi nem politizáltunk, csak tettük a dolgunkat...”	47
1994 (Részlet a községi krónikából)	55
Vida Mária:	
Bodrogközből Csallóközbe	57
1995 (Részlet a községi krónikából)	61
Busánszky Vince:	
Mi csak jó focit akartunk	63
1996 (Részlet a községi krónikából)	69
Bereczky Erzsébet:	
Nem kommunizmus volt, hanem nekemizmus	71
1997 (Részlet a községi krónikából)	75
Vörös Piroska:	
„Jól megvoltunk mi itt a sarokban...”	77
1998 (Részlet a községi krónikából)	81
Tóth Edit:	
Titokban keresztelték meg a gyerekeket	85
1999 (Részlet a községi krónikából)	89
Krištoffy Jozef:	
Akinek fájó pont volt a változás	91
2000, ezredforduló (Részlet a községi krónikából)	93
Felhasznált irodalom	97

„Jól megvoltunk mi itt, a sarokban...”

Kiadta a Csemadok Szapi Alapszervezete
és Szap Község Önkormányzata, 2019
Első kiadás

Felelős kiadó: a Csemadok Szapi Alapszervezete
A kötetet összeállította: Angyal Sándor
Felelős szerkesztő: Vida Gergely

Borító és nyomdai előkészítés: AlexGRAF
Nyomdai kivitelezés: REPROFFSET Nyomda, Dunaszerdahely
ISBN 978-80-570-1597-0

Vydala miestna organizácia Csemadoku
a obecné zastupiteľstvo Sap, 2019
Prvé vydanie

Zodpovedný vydavateľ: Miestna organizácia Csemadoku v Sape
Knihu zostavil: Sándor Angyal
Zodpovedný redaktor: Gergely Vida
Obal a tlačiarenská príprava: AlexGRAF
Vytlačil: REPROFFSET, Dunajská Streda
ISBN 978-80-570-1597-0

